

Til
Styrelsen for Undervisning og Kvalitet

Dokumenttype
Vidensnotat

Dato
Marts 2017

VIDENSNOTAT

UDVIKLING AF AFDÆKNINGS- MATERIALE TIL NYANKOMNE OG TOSPROGEDE ELEVER

VIDENSNOTAT

UDVIKLING AF AFDÆKNINGSMATERIALE TIL NYANKOMNE OG TOSPROGEDE ELEVER

INDHOLD

1.	INDLEDNING	1
1.1	Læsevejledning	1
2.	OPSUMMERING AF VIDENSSYNTESENS HOVEDPUNKTER	2
3.	METODISK TILGANG	4
3.1	Karakteristik af den inkluderede viden	5
3.2	Kvalitetsvurdering af den inkluderede viden	6
4.	VIDENSSYNTSE	8
4.1	Sprogbrug og centrale begreber i videnssyntesen	8
4.2	Tema 1: Prædiktorer	9
4.2.1	Elevers baggrund og erfaringer	11
4.2.2	Elevers litteracitet	14
4.2.3	Elevers numeralitet	17
4.2.4	Elevers progression	17
4.3	Tema 2: Organisering og implementeringsfaktorer	20
5.	REFERENCELISTE	27

BILAG

Bilag 1 **Søgeprotokol**

1. INDLEDNING

I dette notat præsenteres en syntese af viden indsamlet som led i delopgave 1 (forundersøgelse) i projektet *Udvikling af afdækningsmateriale til vurdering af nyankomne og tosprogede elevers faglige og sproglige kompetencer*. Projektet gennemføres af Rambøll, VIA og UCC på opdrag af Styrelsen for Undervisning og Kvalitet (STUK).

Notatets formål er at præsentere eksisterende viden om:

1. Hvilke **prædiktorer** det er centralt at udvikle et afdækningsredskab for
2. Hvilke forhold der har betydning for **organisering og implementeringsstøtte** i forbindelse med anvendelse af afdækningsmaterialer.

Denne viden anvendes i projektet som led i udviklingen af et dansk afdækningsmateriale. Forundersøgelsen har ligeledes til formål at identificere og kvalitetsvurdere udvalgte eksisterende afdækningsmaterialer. Udbyttet af denne del af forundersøgelsen er formidlet i et særskilt produkt; *Bruttokatalog over eksisterende afdækningsredskaber*. For en beskrivelse af de udvalgte, eksisterende redskaber, henvises til bruttokataloget. Udvælgelse og vurdering af eksisterende redskaber er sket med afsæt i den indsamlede viden om prædiktorer.

Notatet er kvalitetssikret af en **reviewgruppe** bestående af fem eksperter på området; henholdsvis Mikael Olofsson (Stockholms Universitet), Gunhild Tveit Randen (Høgskolen Hedmark), Anders Højen (Aarhus Universitet), Mette Ginman (Professionshøjskolen UCC) og Nina Hauge (Professionshøjskolen VIA University College).

1.1 Læsevejledning

Notatet er struktureret i fem kapitler. Efter dette indledende kapitel, præsenteres i kapitel 2 en kort opsummering af videnssynthesens hovedpointer. Kapitel 3 indeholder en beskrivelse af den metodiske tilgang og fremgangsmåde, der er anvendt i forundersøgelsen. I kapitel 4 præsenteres en syntese af den inkluderede, eksisterende viden om afdækning af nyankomne og tosprogede elevers sproglige og faglige kompetencer. Femte og sidste kapitel indeholder en referenceliste over inkluderede studier.

2. OPSUMMERING AF VIDENSSYNTESENS HOVEDPUNKTER

I dette kapitel præsenteres en opsummering af videnssyntesens hovedpunkter inden for de to temaer: prædiktorer samt organisering og implementeringsfaktorer.

Viden i de inkluderede studier gav anledning til følgende hovedpunkter angående **prædiktorer**:

- Afdækningsmaterialer, der anvendes til nyankomne elever og tosprogede elever, bør – så vidt muligt – være **kulturneutrale**¹, dvs. udformet, så spørgsmål og opgaver er formuleret uden reference til kulturspecifikke ting/forhold, samt **curriculumbaserede**. Endvidere bør materialet være udarbejdet med særligt fokus på netop denne målgruppe. Det er desuden væsentligt at afdække elevens kompetencer (særlig sproglige kompetencer) på både **elevens første- og andetsprog**.
- En **bred afdækning af elevens baggrund og erfaringer** danner et godt udgangspunkt for den øvrige afdækning af elevens kompetencer. Det gælder både elevens familiære baggrund og historik samt elevens konkrete erfaringer med læring og tidligere skolegang, herunder også motivation, sprog- og læringsstrategier og realkompetencer. Som led i en bred afdækning fremhæves det som værdifuldt at inddrage forældre i afdækningen.
- De inkluderede studier afspejler generelt et stort fokus på afdækning af nyankomne elevers og tosprogede elevers **litteracitet**. Studierne bidrager samlet set med indsigter om forskellige dele af elevens litteracitet og påpeger således fordele ved at anlægge en bred forståelse af begrebet, der lægger op til afdækning af både elevens generelle **sprogfærdigheder** samt mere specifikke **læsefærdigheder**.
- Få studier omhandler afdækning af elevernes **numeralitet**. Disse studier fokuserer på vigtigheden af at afdække elevens indholdsviden i matematik med sprogneutrale og ikke-tekstbaserede redskaber.
- Det fremhæves som positivt, at elevens **progression** vurderes ud fra en **mangefacetteret** afdækning, herunder med afdækning på flere sprog og gennem forskellige aktiviteter. Endvidere peger studierne på, at det er muligt at anvende redskaber, der ikke er udviklet med progressionsvurdering som formål, til at vurdere elevens progression.
- Samlet set bekræfter videnssyntesen, at det er vigtigt at anlægge et helhedsorienteret syn på eleven og afdække kompetencer bredt forstået. At tage afsæt i viden om elevens *baggrund* skaber et grundlag for den øvrige afdækning. Videnssyntesen bekræfter, at det er væsentligt i den videre afdækning at fokusere på forskellige kompetencer i relation til både *litteracitet* og *numeralitet*. Formålet med afdækningen samt anvendeligheden af den indsamlede viden understøttes ydermere, når afdækningen tager sigte på elevens sproglige og faglige løbende *progression*.

Hvad angår **organisering og implementeringsfaktorer** giver syntesen af viden i de inkluderede studier anledning til følgende hovedpunkter:

- Det er vigtigt at skabe **systematik** i organisering og tilrettelæggelse af afdækningen for at sikre dækkende og robuste afdækninger samt systematisk videndeling om elevens kompetencer. Dette gælder såvel den første afdækning som afdækning af progression.

¹ Supplerende peger nogle studier på, at målet om kulturneutralitet er vanskeligt at opnå, hvorfor det i stedet for kan være meningsfuldt at tale om kulturbevidste afdækningsmaterialer.

- Det understøtter en helheds- og ressourceorienteret afdækning, hvis afdækningen **aktivt inddrager** eleven. Dette kan fx ske ved brug af samtalebaserede materialer. Ligeledes kan det være værdifuldt at **inddrage forældrene** i afdækningen for at nyttiggøre den viden og erfaring, de besidder i forhold til deres barns kompetencer og behov.
- Endelig fremhæves det som afgørende, at de rette **kompetencer** er til stede i afdækningssituationen. Det gælder fx viden om andetsprogsindlæring og konkret kendskab til, indsigt i og erfaring med afdækningsmaterialet blandt medarbejdere, der gennemfører afdækningen. Endvidere fremhæves tolkebistand som væsentligt, for at muliggøre afdækning på elevens stærkeste sprog samt for at understøtte det gode samarbejde med elevens forældre.

3. METODISK TILGANG

Forundersøgelsen er gennemført som et Rapid Evidence Assessment (REA) af eksisterende viden om, hvad et afdækningsredskab bør måle på (prædiktorer), hvilke redskaber der allerede findes, og hvordan en hensigtsmæssig og effektiv anvendelse af redskabet understøttes (organisering og implementering).

Forundersøgelsen har fokus på følgende **undersøgelsesspørgsmål**:

Boks 1. Undersøgelsesspørgsmål

1. Hvilke typer **afdækningsmaterialer*** findes der, og hvilke typer af afdækningsmaterialer understøtter en løbende vurdering af nyankomne tosprogede elevers faglige og sproglige udvikling?
2. Hvilke **kompetencer** peger forskningen på, at det er relevant at afdække hos nyankomne og tosprogede elever med henblik på at understøtte deres læring?
3. Hvilke **organiseringer** af arbejdet med afdækning, overlevering af viden samt opfølgning understøtter elevernes faglige og sproglige udvikling og læring?
4. Hvilke **implementeringsfaktorer** har betydning i arbejdet med at afdække elevernes kompetencer og efterfølgende brug af viden i planlægning af indsatser og undervisning, målrettet den enkelte elev?

*Afdækningsmaterialer forstås bredt og kan inkludere både screeningsmateriale, kortlægningsmateriale, test og andre typer af afdækningsmaterialer.

Der er gennemført en systematisk søgning i databaser samt en håndholdt søgning.

Den **systematiske søgning i databaser** er gennemført af Rambølls bibliotekarfunktion. Der er inkluderet materiale fra 2005 til i dag på sprogene dansk, engelsk, svensk og norsk. Der er inkluderet studier fra Danmark, Sverige, Norge, England, USA, Canada, Australien og New Zealand.

Der er søgt i følgende ni databaser:

- ERIC (USA, Canada, England og international)
- Australian Education Index (Australien)
- Index New Zealand (New Zealand)
- DIVA-portal (Sverige)
- Libris (Sverige)
- Bibsys (Norge)
- Forskningsdatabasen (Danmark)
- Bibliotek.dk (Danmark)
- AU Library (Danmark).

Den **håndholdte søgning** er gennemført ud fra tre søgestrategier:

- **Referencer fra netværk:** Der er indsamlet eksisterende afdækningsmaterialer og undersøgelser, som ikke er publiceret og/eller ikke er fremkommet ved søgning i databaser gennem VIA, UCC, Rambøll og TrygFondens Børneforskningscenter.

- **Særligt fokus på Sverige og Tyskland:** I Sverige har vi gennemført eksplorative interviews med skoler i to udvalgte kommuner om de foreløbige erfaringer med at anvende det svenske kortlægningsmateriale. I både Tyskland og Sverige har Rambølls konsulenter søgt efter eksisterende redskaber til vurdering af nyankomne tosprogede elevers løbende progression.
- **Håndøgning i andre udvalgte lande.** Der er søgt manuelt efter eksisterende afdækningsmaterialer i Sverige, Norge, Australien, USA, England og Tyskland via centrale vidensmiljøer og på ministeriers hjemmesider.

Det primære udbytte af den håndholdte søgning er en liste over eksisterende afdækningsmaterialer. Disse er beskrevet i det tidligere omtalte *bruttokatalog over eksisterende afdækningsredskaber*. Den håndholdte søgning har samtidig resulteret i et antal studier, der er inkluderet i nærværende videnssyntese.

Søgningen efter eksisterende viden har resulteret i 4.316 hits² i alt på tværs af de ni databaser og den håndholdte søgning. De fundne publikationer er i første omgang screenet ud fra titel og/eller abstract i forhold til om de falder inden for søgningens scope. Heraf er 227 studier inkluderet til yderligere screening baseret på fuldtekst.

De 227 studier er screenet ud fra søgeprotokollens inklusions- og eksklusionskriterier (søgeprotokollen er vedlagt i bilag 1). På den baggrund har screeningen resulteret i **46 inkluderede studier**. Flere af studierne omhandler mere end et undersøgelsesspørgsmål.

3.1 Karakteristik af den inkluderede viden

I det følgende præsenteres en karakteristik af den inkluderede viden. Tabellen nedenfor viser en fordeling af de 46 inkluderede studier fordelt på undersøgelsesspørgsmål, lande og evidensvægt.

Table 1. Inkluderede studier fordelt på undersøgelsesspørgsmål, lande og evidensvægt

Fordeling af studier					
	Total	Afdækningsmaterialer	Prædiktorer	Organisering	Implementering
Total		20	31	14	11
Lande					
Danmark	10	4	8	5	2
Norge	11	5	8	5	5
Sverige	7	4	1	3	1
USA	10	4	7		1
Australien	2	1	2		1
Canada	2	1	2		
New Zealand	1			1	1
Tyskland	1	1	1		
Holland	1		1		
Flere lande	1		1		
Evidensvægt					
Høj	4	1	3		
Mellem	11	5	9	3	2
Lav	31	14	19	11	9

* Fordeling af antal inkluderede studier på undersøgelsesspørgsmål summerer til mere end 46, idet flere studier omhandler mere end et undersøgelsesspørgsmål.

² Ud fra en vurdering af den gennemførte søgning, herunder kvaliteten af de anvendte søgemaskiner samt bredden i søgningen generelt, vurderes det, at der er tale om mellem 80 til 90 pct. unikke hits.

Som det fremgår af tabellen ovenfor, bidrager størstedelen af de 46 inkluderede studier med viden i relation til undersøgelsesspørgsmål 2: relevante prædiktorer i forbindelse med afdækning af nyankomne og tosprogede elevers faglige og sproglige kompetencer. Cirka halvdelen af studierne omhandler konkrete afdækningsmaterialer/-værktøjer, enten i form af test af disse værktøjer eller i form af studier, der beskriver værktøjerne. Godt halvdelen af de inkluderede studier omhandler organisering og implementering og bidrager dermed med viden til undersøgelsesspørgsmål 3 og 4. Der er desuden overlap mellem studierne, der bidrager til disse to undersøgelsesspørgsmål.

Der er primært inkluderet studier fra Danmark, Norge og USA, mens Sverige, Australien, Canada, New Zealand og Tyskland er repræsenteret ved få studier.

Studiernes samlede evidensvægt – i forhold til evidens for brugbarhed i en dansk kontekst – er baseret på en vurdering af 1) metodisk kvalitet, 2) emnemæssig relevans og 3) overførbarhed. Tre fjerdedele af de inkluderede studier er med denne tilgang til vurdering af evidens, vurderet til lav evidensvægt. 11 studier vurderes at have en middel evidensvægt, mens kun fire studier har høj evidensvægt. I det følgende beskrives og kommenteres forundersøgelsens samlede vidensgrundlag yderligere og der rettes opmærksomhed mod relevante forbehold i relation til datagrundlagets metodiske kvalitet.

3.2 Kvalitetsvurdering af den inkluderede viden

De inkluderede studier repræsenterer den bedste tilgængelige eksisterende viden om afdækning af nyankomne og tosprogede elevers faglige og sproglige kompetencer, idet der er gennemført en bred søgning med afsæt i fire relevante undersøgelsesspørgsmål. Den identificerede viden kan samlet set give vigtige indsigter, der på forskellig vis kan understøtte arbejdet med afdækning af elevernes kompetencer i praksis.

Vidensgrundlaget er imidlertid ikke kendetegnet ved et højt evidensniveau, ligesom erfaringer fra praksis heller ikke har været gjort til genstand for mange og/eller systematiske opsamlinger. Dette hænger formentlig bl.a. sammen med, at afdækning af nyankomne elevers kompetencer først inden for de senere år er blevet et genstandsfelt i litteraturen.

Det er endvidere et opmærksomhedspunkt, at omfanget af fund i relation til de forskellige undersøgelsesspørgsmål i syntesen ikke er præget af lige stor tyngde. På baggrund af forundersøgelsen kan således påpeges videnshuller, særligt når det kommer til:

- afdækning af elevens numeralitet³
- afdækning af elevens progression, hvad angår sociale kompetencer samt udvikling i trivsel
- konkret organisering samt implementering af afdækningsprocedurer af nyankomne elevers kompetencer.

Derimod er en større mængde viden vedrørende elevens baggrund og erfaringer samt litteracitet, og i noget omfang progression med særligt fokus på litteracitet, identificeret. Det anskues i nærværende videnssyntese som havende validerende betydning, jo flere studier, der peger på samme eller enslydende forhold i relation til afdækningen.

For at skabe en sammenhængende og anvendelig videnssyntese – på trods af de identificerede videnshuller – har vi valgt at anlægge en bred forståelse af *afdækning*. Således sigtes der ikke udelukkende til afdækning i form af samtalebaserede redskaber samt afdækning af elevens baggrund, litteracitet, numeralitet og progression. Vi har vurderet, at det ligeledes kan være nyttigt at inkludere indsigter om afdækning af elevens baggrund fra studier omhandlende *testbaserede* redskaber (fx Booth 2007). Det er ligeledes vurderet relevant at inkludere indsigter om gunstige

³ Søgningen er gennemført med begrebet *numeracitet*, men begrebet *numeralitet* anvendes herefter.

implementeringsforhold fra det specialpædagogiske område med fokus på afdækning af *vanskeligheder* samt *særlige behov* og generelle sproglige og faglige kompetencer hos elever inden for den overordnede målgruppe af nyankomne og tosprogede (fx Rhodes et al. 2005, Grønnegaard 2009).

For at skelne mellem styrken af studiernes vidensgrundlag og dermed forundersøgelsens indsigter, anvender vi bestemte sproglige udtryk i syntesen. Udtryk såsom *effekt/effektfuld* eller at studier *viser et resultat* af bestemte forhold i afdækningen anvendes *ikke*, da denne type sprogbrug knytter sig til viden med et højere evidensniveau, end hvad der kendetegner den inkluderede viden på dette område. I stedet anvendes begreber som *indikerer*, *tyder på* og *påpeger* i relation til studiernes fund og konklusioner.

4. VIDENSSYNTSE

Dette kapitel indeholder en tematisk syntese. Den tematiske syntese er som analytisk tilgang kendetegnet ved at organisere, udforske og finde mønstre i den indsamlede viden. Syntesen besvarer undersøgelsesspørgsmål 2, 3 og 4 i forundersøgelsen, mens undersøgelsesspørgsmål 1 vedrørende konkrete værktøjer og redskaber til afdækning håndteres og besvares i *Bruttokatalog over eksisterende afdækningsredskaber* (jf. notatets indledning). Syntesen er struktureret efter to temaer.

- Første tema behandler eksisterende viden om **prædiktorer**
- Andet tema behandler eksisterende viden om **organisering og implementering** af afdækningsmaterialer.

Indledningsvis foretages en klarlægning af sprogbrug samt afklaring af centrale begreber i videnssyntesen.

4.1 Sprogbrug og centrale begreber i videnssyntesen

Når begreber som **sprog** og **sprogfærdigheder** anvendes i videnssyntesen er det med grundlæggende forståelse og forbehold for, at disse begreber kan have forskellig betydning afhængig af, hvilket sprogsyn og -tradition det pågældende studie hviler på. Det gælder fx, hvorvidt der bygges på et strukturelt eller interaktionelt/funktionelt sprogsyn. Endvidere kan der være forskellige grundlæggende syn på måling og afdækning, som kan have betydning for anvendelsen af disse begreber. Synet på sprog samt måling tager typisk et teoretisk afsæt i de inkluderede studier og udfoldes ikke yderligere i videnssyntesen.

Forundersøgelsens målgruppe er afgrænset til **nyankomne elever og tosprogede elever i grundskolen**. Nyankomne elever dækker børn og unge uden de nødvendige sproglige forudsætninger for at indgå i grundskolens almindelige undervisning. Nyankomne elever er elever, der er nyankomne i landet og nye i forhold til det danske sprog. Således kan nyankomne elever være enten et- eller to-/flersprogede. Ved tosprogede elever forstås elever, der har et andet modersmål end dansk, og som først ved kontakt med det omgivende samfund, eventuelt gennem skolens undervisning, lærer dansk.

Begreberne **litteracitet** og **numeralitet** er centrale i den inkluderede litteratur. De forskellige studier arbejder imidlertid med forskellige forståelser og definitioner af begreberne, hvorfor det er nyttigt indledningsvis at klarlægge forståelsen af dem i nærværende sammenhæng. En del af formålet med forundersøgelsen har netop været at indkredse, hvilke elementer af henholdsvis elevens litteracitet og numeralitet, det er hensigtsmæssigt at rette fokus mod, og dermed hvordan begreberne bør forstås og operationaliseres i nærværende sammenhæng. Derfor har der heller ikke på forhånd været opstillet klare og endelige definitioner, for så vidt angår de to begreber.

Hvad angår litteracitet har det, i overensstemmelse med opdraget til opgaven, været målsætningen at indhente viden om, hvordan man kan afdække elevens sproglige kompetencer forstået *bredere end elevens sproglige kompetencer på andetsproget*. Desuden har tilgangen til begrebet om litteracitet involveret både det at skrive, lytte og tale/samtale foruden læsning og erfaring med skriftsprog, hvor sidstnævnte dog har været primært fokus.

Hvad angår numeralitet anlægges ligeledes end bredere forståelse, end hvad *viden og færdigheder inden for faget matematik* dækker over, idet afdækningen af elevens numeralitet også har som formål at afdække elevens funktionelle matematiske færdigheder, herunder erfaringer med eksempelvis logiske slutninger eller talbaserede ræsonnementer samt brug af matematisk kunnen i andre sammenhænge end den skolemæssige.

Med afsæt i ovenstående har vi valgt at anlægge en forståelse af henholdsvis litteracitet og numeralitet, som er i overensstemmelse med begrebsdefinitionerne i det svenske afdækningsmateriale, *Kartläggningsmaterial för nyanlända*, jf. boksen nedenfor.

Forståelse af litteracitet og numeralitet

I det svenske afdækningsmateriale *Kartläggningsmaterial för nyanlända elever* udviklet af Skolverket i 2015 arbejdes med nedenstående forståelser af begreberne litteracitet og numeracitet.

Kortlægningen i trin 2 fokuserer på to væsentlige vidensområder – litteracitet og numeracitet. Begreberne modsvarer de engelske begreber literacy og numeracy og kan have forskellige betydninger i forskellige sammenhænge.

I kortlægningsmaterialet anvendes begrebet **litteracitet** for betegnelsen af aktiviteter koblet til skrift med fokus på skriftanvendelse (literacy) i forskellige sammenhænge og med forskellige formål. Udover læsning og skrivning indgår mundtlige aktiviteter som højtlesning og diskussion om teksters indhold. Materialet tager udgangspunkt i et sociokulturelt perspektiv som fokuserer på, hvordan sproget anvendes i autentiske sammenhænge, og hvordan sprogbrug varierer afhængig af sammenhæng og formål, fx når der skelnes mellem hverdagsprog og det skriftsprog baserede sprog i skolen. Læsning og skrivning betragtes som sociale aktiviteter, som får mening i bestemte sammenhænge snarere end som almene færdigheder*.

Begrebet **numeracitet** anvendes i materialet som et spejlbegreb til litteracitet og handler her om at sætte matematikken i en forståelig kontekst og gøre den mere hverdagsnær ud fra et sociokulturelt perspektiv. Begrebet fokuserer i dette materiale på, hvordan matematik anvendes i autentiske sammenhænge, og hvordan anvendelse af matematik kan variere afhængig af sammenhængen og dens formål, fx hverdagsmatematik og skolematematik (faget matematik i skolen). Brugen af matematik betragtes i afdækningssituationen som en social aktivitet, hvor eleven, i dialog med læreren, skal løse et problem og bruge sin matematiske tankegang ind i den sammenhæng, hvor problemet opstår. Selvom eleven ikke behersker bestemte formler og algoritmer kan hun eller han være i stand til at bruge matematisk tankegang og vise sin formåen gennem aktiv brug, kommunikation og problemløsning, der synliggør hendes eller hans viden.

*Barton (2007), Liberg (2010).

Ovenstående er frit oversat fra vejledningen: *Information till rektorer och lärare om kartläggningsmaterialet och bedömning av nyanlända elevers kunskaper*, s. 4.

4.2 Tema 1: Prædiktorer

Temaet vedrørende prædiktorer omhandler, hvilke forhold og kompetencer det ifølge den eksisterende viden er vigtigt at afdække hos nyankomne elever og tosprogede elever for at indhente den mest relevante viden om den enkelte elevs faglige og sproglige kompetencer. Formålet med afdækning af elevens kompetencer er at indsamle viden, der kan kvalificere elevens undervisning og derigennem styrke vedkommendes læring og trivsel.

I kraft af, at formålet med afdækningen er bredt og således ikke kun angår eksempelvis elevens faglige præstationer, men snarere elevens generelle kapacitet som lærende individ i en skolekontekst, er der behov for at tage både faglige og sociale forudsætninger hos eleven i betragtning som led i afdækningen (EVA 2016). Dette implicerer, at et bredt spektrum af prædiktorer fremgår som relevante i den eksisterende viden. Dette er i overensstemmelse med den brede forståelse af begreberne om litteracitet og numeralitet, som er præsenteret ovenfor. Endvidere kommer den brede tilgang til prædiktorer tydeligt til udtryk, hvad angår prædiktorerne, der skal understøtte en vurdering af elevens løbende progression. Her viser den eksisterende viden, at et progressionsredskab både skal kunne følge og dokumentere elevens sproglige progression og vedkommendes mere generelle, herunder sociale og trivselsmæssige, skolefærdigheder. Det er dog vigtigt at påpege, at studierne ikke har kunnet kvantificere prædiktorerne relative vigtighed ved at se på langtidseffekter af at anvende de enkelte prædiktorer i afdækningen. Dette ville

kræve studier af høj kompleksitet og særlige metodiske designs, idet de mange faktorer ikke er uafhængige af hinanden.

I analysen af eksisterende viden om prædiktorer indgår 31 inkluderede studier. Blandt de inkluderede studier, kan der identificeres fire overordnede dimensioner, som er relevante at afdække hos nyankomne elever og tosprogede elever med det formål at understøtte deres skolegang. De fire dimensioner er desuden i overensstemmelse med, hvad flere af de i forundersøgelsen identificerede afdækningsredskaber arbejder med. Dimensionerne er:

- Elevens baggrund og erfaringer
- Elevens litteracitet
- Elevens numeralitet
- Elevens faglige og sproglige progression (herefter *elevens progression*).

Størstedelen af studierne behandler elevens baggrund og erfaringer samt litteracitet, mens færre studier behandler numeralitet og progression. Enkelte tematikker, går imidlertid på tværs af de fire dimensioner, heriblandt følgende opmærksomhedspunkt vedrørende afdækningsredskaber udviklet til tosprogede elever eller redskaber baseret på en såkaldt "etsprogethedsnorm".⁴

De inkluderede studier indikerer, at redskaber baseret på en etsprogethedsnorm er forbundet med kulturel og/eller sproglig bias og derfor er af lav validitet. Studierne argumenterer for, at redskaber til afdækning af nyankomne elever og tosprogede elever i stedet bør udvikles med særligt fokus på netop denne målgruppe (Gathercole et al. 2013, Harris 2009, Lemkuhl 2011, Monsen 2013, Paez 2008, Brown 2010, Randen 2014, Randen 2015, Prevoo et al. 2016). Argumenterne hentes for det første fra empiriske og teoretiske studier, der indikerer, at elevens første- og andetsprog påvirker hinanden indbyrdes og at indlæring af et nyt sprog delvist afhænger af kompetencer på førstesproget (*Cummins' Interdependenshypotese*). Heraf følger vigtigheden af også at tage højde for og at inddrage elevernes færdigheder på førstesproget⁶ i afdækningen (Paez 2008, Brown 2010, Randen 2015, Prevoo et al. 2016, De Courey 2006).

For det andet fremhæves empiriske studier, der viser, at tosprogede elever er overrepræsenteret blandt elever med indlæringsvanskeligheder og elever i specialundervisning, men underrepræsenteret, når det kommer til øvrige diagnoser som eksempelvis ADHD. Disse studier kritiserer redskaber, der alene er baseret på elevens svageste sprog, for fejlagtigt at diagnosticere eleverne med generelle indlæringsvanskeligheder. Omvendt kan resultaterne af brug af sådanne redskaber også føre til manglende diagnosticering af tosprogede børn med særlige vanskeligheder, fordi eventuel problematisk adfærd "blot" tolkes som udtryk for manglende sprogfærdigheder (Örzerk et al. 2011, Randen 2014, Bøyesen 2007, Rhodes et al. 2005).

En del af løsningen ligger altså i at afdække elevens litteracitet på både første- (forstået som elevens stærkeste sprog) og andetsproget, samt øvrige sprog, hvis der er tale om en elev, der taler flere sprog. En anden del af løsningen kan ifølge flere af studierne bestå i at arbejde med kriteriebaserede frem for normbaserede og standardiserede redskaber (Stokes-Guinan & Goldenberg 2010, Örzerk et al. 2011, Paez 2008). Når elevens progression vurderes med afsæt i den konkrete undervisning eleven har modtaget, skaber det andre muligheder for at vurdere elevens konkrete progression, end hvis der opstilles foruddefinerede standarder for progression.

⁴ En etsprogethedsnorm forstås som en standard udelukkende fastsat på baggrund af individer, der behersker ét sprog. Problematikken vedrørende etsprogethedsnormen er, at flersprogede individer generelt vil have andre forudsætninger for, herunder tilgange til, sproglindlæring.

⁵ *Elevens førstesprog* omtales i nogle studier som *elevens stærkeste sprog*. Der skelnes ikke mellem disse to begreber i nærværende sammenhæng.

⁶ En elev kan have mere end ét tillært sprog forud for det pågældende sprog eleven skal til at lære. I så fald er det en konkret vurdering, hvilket sprog afdækningen bør foretages på.

Boks 2. Ramirez & Shapiro 2006

Normbaseret versus curriculumbaseret afdækning

Et studie (Ramirez & Shapiro 2006) konkretiserer indsigterne vedrørende den *normbaserede henholdsvis den curriculumbaserede* tilgang til afdækning af litteracitet. Studiet ser på betydningen af de to forskellige tilgange for målingen af tosprogede elevers sproglige progression på andetsproget.

En normbaseret tilgang er ensbetydende med, at den enkelte elevs sproglige kompetencer måles op imod normer for eksempelvis flydende mundtligt sprog, som typisk er fastsat på baggrund niveauet blandt majoriteten af elever i det pågældende land og skolesystem. Mange standardiserede test er normbaserede.

En curriculumbaseret tilgang ser i stedet på elevens udvikling i højtlesning af en tekst. Inden for den curriculumbaserede tilgang er det endvidere muligt at tilrettelægge afdækning med afsæt i den konkrete undervisning, eleven har modtaget.

Ramirez og Shapiro argumenterer for, at en curriculumbaseret tilgang er at foretrække, idet denne tilgang tillader måling af elevens progression over kort tid, fx 6-8 uger. Argumentet bundes dels i den curriculumbaserede tilgangs fleksibilitet og kontekstafhængighed. Dels i, at der ikke (på studiets tilblivelsestidspunkt) findes relevante normbaserede redskaber. Der er imidlertid intet til hinder for normbaseret afdækning med korte intervaller.

Der tages forbehold for, at studiet er foretaget med afsæt i konkrete testredskaber, som ikke er inkluderet i nærværende undersøgelse.

Flere studier fremhæver endvidere, at afdækningsredskaber bør være enten "sprogneutrale" eller gøre det muligt for eleverne også at anvende deres førstesprog i selve afdækningsituationen (Gathercole et al. 2013, Paez 2008, Brown 2010, Randen 2014, Randen 2015, Bøyesen 2007, De Courcy 2006, Rhodes et al. 2005, Salameh 2013). I disse anbefalinger ligger således også en pointe om, at det, der ønskes afdækket, bør afspejles i måden, hvorpå der afdækkes. Der er således en naturlig sammenhæng mellem de prædiktorer, der indgår i et afdækningsredskab og selve tilrettelæggelsen, organiseringen og implementeringen af det konkrete afdækningsredskab (dette behandles nærmere under tema 2 i nærværende syntese). Ønsker man at afdække elevens litteracitet på førstesproget, må også førstesproget udgøre det sproglige medie for afdækningen. På samme måde kræver det eksempelvis samtalebaserede afdækningsredskaber, såfremt man ønsker at afdække elevens mundtlige, narrative kompetencer som en del af elevens litteracitet.

4.2.1 Elevens baggrund og erfaringer

De inkluderede studier indikerer samlet set, at det har betydning for den samlede afdækning af elevens kompetencer, at elevens baggrund og erfaringer danner afsæt for forståelsen af og det videre arbejde med elevens kompetencer (Mehlbye 2011, Zepeda et al. 2011, Egeberg 2016). I den sammenhæng er det en pointe, at tilgangen til afdækning generelt med fordel kan anlægge et *ressourceperspektiv* på eleven, herunder elevens baggrund og erfaringer (Lemkuhl 2011, Ring 2015, Lahdenperä & Sundgren 2016). I et ressourceperspektiv vil elevens kompetencer frem for manglen på samme være i fokus med henblik på at nyttiggøre viden, færdigheder og motivation som led i elevens videre læring og uddannelse. Fokus i afdækningen er altså på, hvad eleven *kan*. Det betyder imidlertid *ikke*, at elevens udfordringer og problematikker ikke også kan fremgå af kortlægningen. Målet er dog at fremhæve de styrker, som kan nyttiggøres i håndteringen af disse udfordringer, dvs. de styrker, som undervisningen senere kan bygge videre på. Desuden er målet med at anlægge et ressourceperspektiv, at dette præger dialogen med eleven og efterlader denne med en oplevelse af at besidde relevante og brugbare kompetencer.

Desuden indikerer flere studier vigtigheden af at afdække elevens baggrund – og ressourcer – bredt, det vil sige med fokus på såvel kulturelle og sociale forhold som erfaringsmæssige forhold, herunder elevens tidligere skolegang. De forskellige baggrundsforhold påvirker hinanden gensidigt (Mehlbye 2011, Egeberg 2016). I det følgende skelnes mellem elevens *baggrund* og elevens *erfaringer*.

Elevens baggrund

De inkluderede studier peger samlet set på en lang række forhold og karakteristika, som kan være relevante at afdække i relation til elevens baggrund. Generelt fremhæves det at være hensigtsmæssigt at indhente viden om så mange aspekter om elevens baggrund som muligt, for på den måde at få så bredt og nuanceret billede af eleven som muligt (Ring 2015).

Studier viser, at grundlæggende forhold i elevens liv kan påvirke vedkommendes faglige kompetencer og præstation. Grundlæggende forhold gælder eksempelvis elevens familiære situation, herunder hvor mange familiemedlemmer eleven bor sammen med, hvor mange søskende eleven har, hvilket nummer i søskendeflokken eleven er, og om eleven eksempelvis selv har eller har haft et ansvar for yngre søskende. Dette kan være med til at give et billede af elevens rolle i hjemmet og anskueliggøre eventuelle kontraster til elevens rolle i skolen. Netop fordi disse forhold kan påvirke elevens faglige forudsætninger, er det relevant at afdække dem som led i afdækningen af nyankomne elevers og tosprogede elevers faglige og sproglige kompetencer (Mehlbye 2011, Zepeda 2011, Virginia 2013).

Med fokus på elevens familie kan det ligeledes, især når der er tale om elever, som er kommet til landet på flugt, være relevant at undersøge, om eleven har mistet nære familiemedlemmer eller har familiemedlemmer, som ikke er kommet med til Danmark (Mehlbye 2011). Hvis familien eksempelvis har mistet et medlem, vil dette kunne øge stressbelastningen i familien, hvilket kan have betydning for elevens trivsel og kapacitet til at lære såvel fag som sprog (Zepeda 2011). Det samme kan være tilfældet, hvis eleven eller en i nær relation til eleven oplever traumer, eksempelvis som følge af flugt. Det vil således også være relevant, som led i afdækningen af elevens baggrund, at have opmærksomhed på tegn på traumer og i så fald at henvise eleven til den rette hjælp og støtte (Egeberg 2016). En tilgang kan være at spørge ind til skelsættende begivenheder i elevens liv, hvilket også vil kunne bidrage med viden om vigtige forhold, der ikke nødvendigvis har været traumatiserende.

Flere studier peger på, at elevens/elevens families socioøkonomiske status kan have betydning for elevens kompetencer og indlæring (Lee Brown 2010, Mehlbye 2011, Zepeda 2011, Virginia 2013). Et studie finder eksempelvis, at det har positiv betydning for børns sproglige udvikling, jo højere forældrenes uddannelsesniveau er. Studiet påpeger dog samtidig, at det ikke nødvendigvis er uddannelsesniveauet, der er direkte udslagsgivende for elevens sproglige udvikling. Det er snarere aktiviteter med fokus på sprog og læring, der er mere tilbøjelige til at forekomme i familier med et højere uddannelsesniveau, som har betydning (fx Højen & Bleses 2010). Dette aktualiserer ikke mindst relevansen af at afdække forældrenes uddannelsesniveau med henblik på målrettet at understøtte dem i at bidrage til deres børns skolegang. Hvordan denne viden indhentes, af hvem og hvordan den konkret bringes i anvendelse belyses imidlertid ikke i det pågældende studie.

Flere studier understøtter dette ved at påpege, at forældres engagement i deres børns skolegang har betydning for elevernes læring (De Courcey 2006, Egeberg 2016). Engagementet hos forældrene kan eksempelvis afdækkes med spørgsmål om læsning i hjemmet, hvad familien er optaget af, og hvilke generelle aktiviteter man foretager sig sammen. Andre studier bidrager med indsigter om, at forældres litteracitet på modersmålet har betydning for deres børns sproglige udvikling.

I relation til et fokus på forældrenes baggrund, karakteristika og forudsætninger peger studierne også på, at forældres indkomst og beskæftigelsesstatus kan have statistisk positiv betydning for elevens faglige kompetencer (Mehlbye 2011, Zepeda 2011).

Foruden ovenstående primært deskriptive baggrundsfaktorer belyser inkluderede studier også relevansen af at afdække elevens personlighed, herunder vilje og motivation for kommunikation som led i afdækningen af sproglige kompetencer (Zepeda 2011, Randen 2014, Fondevik 2015). Det har med andre ord ikke kun betydning, hvad eleven i forvejen *kan*, når vedkommende påbegynder faglig og sproglig læring i en ny skolekontekst, men også om og i hvilken grad eleven *vil* og er *motiveret for* læring. Årsager til manglende lyst og motivation kan være mange og er ikke udelukkende socialt eller sociokulturelt betinget. Dette vil være en del af den enkelte elevspecifikke afdækning at afsøge og bygge desuden bro mellem afdækningen af elevens baggrund og elevens erfaringer, som behandles nærmere i det følgende.

Elevens erfaringer

For at understøtte det helhedsorienterede og ressourcebaserede billede af eleven indikerer studierne relevansen af at afdække elevens erfaringer, hvad angår såvel uddannelseshistorik som brug af kompetencer i andre sammenhænge end den skolemæssige. Denne pointe ræsonnerer med nærværende forståelse af elevens litteracitet og numeralitet, som kompetencer eleven kan bringe i anvendelse i forskellige sociale kontekster.

Grundlæggende er det relevant at afdække elevens uddannelsesmæssige erfaringer, herunder hvor mange år eleven har gået i skole, med hvilken kontinuitet, hvilken type undervisning eleven har modtaget og inden for hvilke fagområder. Desuden er erfaringer med de forskellige sprog vedkommende har været og er eksponeret for relevante at belyse, herunder eksempelvis, hvornår eleven har knækket læsekoden på et eller flere af sine sprog (Salameh 2013, Prevoo et al. 2016).

De inkluderede studier bidrager med begrænsede konkrete indsigter vedrørende, hvilke konkrete øvrige erfaringer, som bør afdækkes. Dog belyses flere steder, at det er væsentligt at afdække elevens tilgang til sprog og sprogindlæring, samt strategier for læring generelt. Sådanne strategier er ikke nødvendigvis opbygget udelukkende med afsæt i elevens uddannelsesmæssige erfaringer, men kan også være afstedkommet i andre sociale kontekster og af øvrige krav og forventninger end de rent faglige (Eriksen et al. 2008, Olofsson & Sjöquist 2013). Der er især tale om sprogstrategier, som med fordel kan afdækkes i forbindelse med afdækning af elevens litteracitet og uddybes derfor nærmere nedenfor.

De konkrete afdækningsredskaber identificeret som led i forundersøgelsen understreger relevansen af, samt tilgangen til, afdækning af elevens sprog- og læringsstrategier. Eksempelvis fokuserer det norske redskab *Kartlegging av skolefaglige ferdigheter hos nyankomne minoritetsspråklige ungdommer* bl.a. på områderne *uformelle kompetencer* og *arbejdsvaner og studieteknik*, herunder læringsstrategier, som en del af afdækningen af elevens erfaringsmæssige baggrund. Uformelle kompetencer vedrører elevens realkompetencer, som kan være værdifulde i relation til elevens faglige kunnen, modenhed og evne til at planlægge. Ved at belyse realkompetencer kan elever, som ikke nødvendigvis har modtaget alderssvarende undervisning, få mulighed for at vise deres kompetencer og viden. Det norske værktøj eksemplificerer dette med, at en elev eksempelvis kan have haft ansvar for økonomi i sin familie uden nødvendigvis at have modtaget matematikundervisning i skolen.

Boks 3. Kartlegging av skolefaglige ferdigheter hos nyankomne minoritetsspråklige ungdommer

Eksempler fra det norske afdækningsværktøj på, hvilken type spørgsmål, der kan bidrage til at afdække elevens realkompetencer på forskellige områder:

- Hvilke opgaver har du haft i din familie? Har du haft nogen ansvarsområder eller opgaver i dit nærmiljø – hvilke? Hvordan ved du, hvordan du skal løse opgaverne? Hvem har lært dig det? Har du lært det videre til andre?
- Hvor/hvilke steder kan du godt lide at være? Hvordan er der de steder? Hvad laver du der?
- Har du nogen fritidsinteresser?

Eksempler på opfølgende spørgsmål til forskellige emner og kompetencer:

- Hvordan lærte du...?
- Hvordan vidste du...?
- Hvordan klarede du...?

Ovenstående er frit oversat fra *Kartlegging av skolefaglige ferdigheter hos nyankomne minoritetsspråklige ungdommer*.

Ses der på tværs af studierne om indsigter om afdækning af elevens baggrund og erfaringer kan en generel pointe om forældreinddragelse og -samarbejde fremhæves. Det mest fyldestgørende billede af elevens baggrund, i særdeleshed når der er tale om mindre børn, fås således ved at inddrage elevens forældre og andre pårørende – en pointe, som desuden føder ind til temaet om organisering og implementering, der behandles senere i syntesen (Zepeda 2011, Egeberg 2016). Desuden er det, i lyset af den mulige betydning af forældrenes egne karakteristika, væsentlige at invitere forældrene til at fortælle om hele den familiære situation og konstellation, baggrund og erfaringer, og ikke kun fokusere på eleven. Dette understreger vigtigheden af at se den enkelte elev som et individ, der indgår i mange forskellige sociale kontekster, hvori forskellige typer kompetencer kan være affødt og bragt i anvendelse.

Boks 4. Afdækning af elevens baggrund og erfaringer

Samlet set...

...peger studierne på, at følgende forhold er eller kan være relevante at inddrage, når man skal afdække elevens baggrund og erfaringer:

- Alder
- Fødested og nationalitet
- Familiær situation: boforhold, forældre, søskende, nummer i søskendeflok, ansvar for andre familiemedlemmer (fx mindre søskende), andre familiemedlemmer i hjemmet
- Stressbelastning og eventuelle traumer (eleven selv og/eller i familien)
- Socioøkonomisk status og forældres karakteristika: uddannelse, beskæftigelse, indkomstniveau, tilgang til læring i hjemmet, engagement i elevens skolegang
- Elevens motivation for og lyst til læring
- Uddannelseshistorik: antal års skolegang, erfaringer med skolefag og undervisningsformer, eksponering og beherskelse af forskellige sprog
- Sprog- og læringsstrategier
- Realkompetencer.

4.2.2 Elevens litteracitet

Der er i de inkluderede studier et stort fokus på afdækning af nyankomne elevers og tosprogede elevers litteracitet, herunder hvilke konkrete elementer af elevens sproglige kompetencer, der bør afdækkes, for at kunne give vedkommende det rette undervisningstilbud. Studierne varierer

imidlertid med hensyn til, hvor bred en forståelse af sproglige kompetencer, de opererer med. Mens én gruppe af studier fokuserer på afdækning af elevernes generelle *sprogfærdigheder*, beskæftiger andre studier sig mere snævert med elevernes *læseforståelse*. Endvidere varierer det fra studie til studie, om de alene fokuserer på test og afdækning af elevernes færdigheder på andetsproget, eller om de, jf. indflyvningen til dette afsnit, også inkluderer elevernes sproglige færdigheder på deres førstesprog. Nedenstående forhold og kompetencer kan således afdækkes på både første og andetsproget.

Sprogfærdigheder

En gruppe af nordiske studier behandler sprogfærdigheder og/eller sprogudvikling bredt og berører herunder forskellige aspekter af både ekspressive og receptive kompetencer⁷ inden for både det talte og det skrevne sprog, det vil sige evnerne til samlet set at tale, lytte, skrive og læse (Arntzen 2012, Eriksen et al. 2008, Olafsson & Sjöquist 2013, Salameh 2013).

Ifølge flere af disse studier kan elevens sprogfærdigheder og sprogudvikling afdækkes med udgangspunkt i en performanceanalytisk tilgang⁸: en dybdegående metode til at kortlægge og analysere de sproglige udtryk som eleven frit producerer, enten skriftligt eller mundtligt. Afdækninger, der følger en sådan tilgang, ser for det første på den *kommunikative kvalitet* af sproget. Kommunikativ kvalitet dækker over funktionelle sider af sproget, herunder om eleven gør sig forståelig, om indholdet af sproget er tilpasset modtageren og situationen, og om der gives tilstrækkelig sproglig baggrundsinformation til, at modtageren kan forstå indholdet af det skrevne eller fortalte (Olafsson & Sjöquist 2013, Salameh 2013). For yngre børn, der skal til at starte i skole, udgør det talte sprog kun en mindre del af den samlede kommunikative adfærd. Her er det altså også vigtigt at se på, i hvilken grad barnet med eksempelvis sit kropssprog og mimik interagerer med sine omgivelser, indgår i det sociale fællesskab, tager initiativ etc. Måder barnet samarbejder med andre på har betydning for sprogudviklingen og er derfor vigtige at afdække (Arntzen 2012). Materialet kommer ikke med konkrete anbefalinger eller anvisninger til, hvordan afdækning af kropssprog og mimik bør foretages.

For det andet vil man med en performanceanalytisk tilgang se på den *indholdsmæssige kvalitet* af sproget. Denne afdækkes ved at se på, om eleven selv kan foretage slutninger, vurderinger og associationer og er i stand til at skabe sammenhæng, struktur og rød tråd i sine udsagn og/eller tekst (Olafsson & Sjöquist 2013, Salameh 2013, Arntzen 2012, Eriksen et al. 2008).

Endelig afdækkes den *sproglige kvalitet*, herunder elevens ordforråd, udtale og fonologiske bevidsthed samt morfologi og syntaks (grammatik). Flere studier fremhæver elevernes ordforråd som værende særligt vigtigt at afdække, idet ordforrådet er af stor betydning for elevens sprogtilegnelse (Randen 2014, Roessingh 2012). Roessingh 2012 benytter eksempelvis ordforrådsprofiler som strategi til at analysere elevens tekstproduktioner for leksikalsk diversitet (se nedenstående boks). En sådan strategi kan også anvendes til at analysere elevens ordforråd på baggrund af mundtlige udsagn.

⁷ Evner til hhv. at udtrykke sig og gøre sig forståelse (ekspressive kompetencer), hhv. at forstå andet og andre omkring sig (receptive kompetencer).

⁸ Abrahamsson & Bergman (2005): *Tänkarna springer före – att bedöma ett andraspråk i utveckling*. Stockholms Universitets förlag. Den performanceanalytiske tilgang omtales også som *mellemsprogsanalyse* (se fx Randen 2013).

Boks 5. Roessingh 2012 om ordforrådsprofiler

Ordforrådsprofiler

Analysen af elevens ordforrådsprofiler er en strategi, hvor et udsnit af en tekst, skrevet af eleven, analyseres for leksikalsk diversitet. Eleven bliver eksempelvis bedt om at skrive et narrativt tekststykke på baggrund af et billede.

De prædiktorer, der anvendes i vurderingen af elevens leksikalske diversitet, er:

- **Antallet** af ord i teksten
- Antallet af **forskellige typer** af ord i teksten
- **Leksikalsk elasticitet**: fordeling af ord på Stemach & Williams' forskellige frekvensniveauer, dvs. niveauer for, hvor hyppige/sjældne ordene er
- Brugen af **"off-list ord"**: ord som går ud over Stemach & Williams' 2500 ordfamilier families, men som fremgår af British National Corpus.

Stemach & Williams' redskab findes [her](#).

Enkelte studier argumenterer ydermere for, at det er vigtigt også at afdække elevernes kommunikationsstrategier. Dette gøres ved at iagttage og analysere situationer, hvor elevens sprog ikke rækker som kommunikationsmedie for eleven (Eriksen et al. 2008, Olafsson & Sjöquist 2013). Nogle elever benytter sig af reduktionsstrategier ved at opgive, tie eller svare "ved ikke". Andre elever benytter sig i stedet af risikostrategier eller problemløsningsstrategier i form af erstatninger med lignende ord, forklaringer, omskrivninger eller ord fra modersmålet. Ligeledes vil der være forskel mellem elever på, om man foretrækker den korrekte *form* og derfor giver afkald på det kognitive niveau i *indholdet*, eller om man prioriterer *indholdet* for til gengæld at risikere *formens* korrekthed. Der kan være masser af potentiale for sprogtilegnelse i "risikostrategien", mens sidstnævnte har brug for hjælp og opmuntring til at prøve at udtrykke sig, selvom sproget ikke er tilstrækkeligt og imødekommer elevens egne ønsker og behov for at udtrykke sig. Afdækning af elevens sprogstrategier kan således være med til at skabe et billede af, hvordan eleven går til det at lære sprog *gennem brug* af sproget.

Læsefærdigheder

Hvor ovenstående falder ind under en bredere forståelse af litteracitet, jf. definitionen i introduktionen til videnssyntesen, fokuserer andre studier mere snævert på elevernes *læsefærdigheder* (August et al. 2006a, August et al. 2006b, Bøyesen 2007, Prevoo et al. 2016). Relevante prædiktorer for elevernes læsefærdigheder er ifølge disse studier elevernes evner til fonemsegmentering (evnen til at adskille lyde på det talte sprog, som de forholder sig til det skriftlige sprog), bogstavsidentifikation samt læsning af ord (og eventuelt pseudoord). Et par af studierne understreger endvidere, at ordforståelse ikke er det samme som læseforståelse, hvorfor begge dele bør afdækkes, når elevernes læsefærdigheder skal vurderes (Leider et al. 2013, August et al. 2006). August et al. (2006) beskriver et redskab, der kan afdække fire forskellige forståelsesprocesser:

- Teksthukommelse – det at kunne huske en tekst, man lige har læst
- Tekstinferens – det at kunne lave følgeslutninger på baggrund af teksten
- Adgang til viden – det at kunne tage relevant baggrundsinformation i brug
- Vidensintegration – det at kunne slutte på en måde, der kræver, at man tager baggrundsinformation i brug.

Et par af de inkluderede studier peger på, at elevernes bredere sprogfærdigheder inden for både det talte og skrevne sprog har betydning for elevernes tilegnelse af læsefærdigheder. Blandt andet er der gennemført en metaanalyse af tilgængelig forskning om sammenhængen mellem tosprogede elevers mundtlige sprogfærdigheder og deres tidlige litteracitet, læsning, stavning, matematik og faglige resultater (Prevoo et al. 2016). Studiet finder, at der er en positiv sammenhæng mellem elevernes mundtlige færdigheder på både førstesproget og andetsproget, og deres tidlige litteracitet og læsefærdigheder på andetsproget. Ligeledes påpeger et andet studie,

at børns morfologiske bevidsthed er vigtig for den begyndende tilegnelse af læsefærdigheder, og at elevernes beherskelse af en avanceret syntaks, fx det at benytte ledsætninger i det talte sprog, er vigtig, når de skal anvende læsning som redskab til at lære (Arntzen et al. 2012). Samlet set peger de inkluderede studier således på behovet for en bred forståelse af litteracitet og behov for at afdække en række prædiktorer som følge deraf, hvilket er i overensstemmelse med begrebets definition i nærværende videnssynthese.

4.2.3 Elevens numeralitet

To af de inkluderede studier fokuserer på test af tosprogede elevers matematiske færdigheder (Wright & Li 2008, Lee Brown 2005). Ingen af studierne undersøger, hvilke specifikke forhold og kompetencer – i relation til numeralitet – der er relevante at afdække med henblik på at kunne støtte eleverne i deres skolegang. I stedet fokuserer de pågældende studier på udfordringerne ved at teste og afdække tosprogede elevers indholdsviden i matematik og problematiserer herunder særligt brugen af tekstbaserede opgaver, formuleret på elevernes andetsprog. Ifølge Wright & Li (2008) er det fejlagtigt at forudsætte, at tosprogede elever har samme forudsætninger for at lære matematik på deres andetsprog, som elever for hvem sproget er deres primære sprog (ofte modersmål) grundet fokuset på tal og symboler. De peger i stedet på, at matematik er et "tredje sprog", som tosprogede elever skal tilegne sig – et sprog, som tilmed ikke bruges i elevernes dagligdag. Den syntaks, der bruges i matematik, er væsentlig mere kompleks og specifik. Dertil kommer, at matematiske procedurer kan være forskellige på tværs af kulturer, og at det kan være svært for tosprogede elever at løse matematiske problemer, hvis de ikke kender den kulturelle kontekst.

Standardiserede test udviklet til etsprogede, og særligt de tekstbaserede opgaver, stiller store krav til de tosprogede elevers sprogfærdigheder. Studierne peger derfor på behovet for ikke-tekstbaserede og kulturneutrale test- og afdækningsredskaber til afdækning af tosprogede elevers indholdsviden i matematik. Hvordan disse redskaber mere konkret skal se ud, og hvilke specifikke forhold og kompetencer, de skal afdække, giver de to studier dog ingen bud på.

I nedenstående boks gives der et eksempel på, hvordan man i et svensk kortlægningsmateriale har forsøgt at lave et redskab til kortlægning af nyankomne elevers matematikfærdigheder, hvori tekstmængden er reduceret til et minimum.

Boks 6. *Tummen Upp! Matematik Kartläggning för nyanlända*

Eksempel på sprogneutral afdækning af elevernes indholdsviden i matematik

Det svenske kortlægningsmateriale *Tummen Upp! Matematik Kartläggning för nyanlända* er udviklet til at hjælpe lærere med hurtigt at afdække, hvilke matematiske færdigheder nyankomne elever allerede har tilegnet sig, og hvilke færdigheder de fortsat har brug for støtte til at udvikle.

Materialet indeholder meget lidt tekst, og sproget i materialet er simpelt og kan let oversættes til elevens modersmål. Hvert kapitel indledes med en begrebsliste, som giver eleven mulighed for at oversætte begreberne, der findes i kapitlet, til sit modersmål. Ud for det ord, der skal oversættes, er der endvidere givet et eksempel med tegn, tal eller aldersneutrale billeder. I de efterfølgende opgaver er disse ord understreget, så eleven har mulighed for at gå tilbage til begrebslisten og se, hvad de betyder.

4.2.4 Elevens progression

Det kendetegner de inkluderede studier i forundersøgelsen, at de ikke nødvendigvis formidler viden om afdækningsredskaber specifikt udviklet til at måle elevers faglige og sproglige progression. Det kendetegner imidlertid også studierne, at de peger på *muligheden* for at anvende afdækningsredskaber, der ikke nødvendigvis er udviklet med progression for øje, løbende og gentagende, det vil sige til progressionsmåling. Desuden indikerer flere studier *vigtigheden* af at følge nyankomne elevers og tosprogede elevers løbende faglige og sproglige udvikling (Ramirez & Shapiro 2006, De Courcy 2007).

Det er endvidere kendetegnende for den tilgængelige viden om progression, at der, i overensstemmelse med fordelingen af studier mellem de forskellige prædiktorområder, er mest viden om måling af progression, hvad angår elevens litteracitet frem for numeralitet.

Studierne bidrager overordnet med indsigter om, *hvad* der bør afdækkes i relation til elevens sproglige og faglige progression. Disse indsigter har imidlertid videre betydning for, *hvordan* afdækningen bør tilrettelægges og videre, hvordan denne tilrettelæggelse bedst understøttes organiserings- og implementeringsmæssigt, hvilket behandles nedenfor.

Elevers ordforråd

Hvad angår afdækning af elevens sproglige progression beskæftiger nogle studier sig med, hvilke delelementer af elevens litteracitet, afdækningen bør have fokus på. Et studie (Salameh 2013) understreger vigtigheden af at have et bredt syn på litteracitet (sprogfærdigheder, jf. ovenfor) og derfor afdække en række forskellige elementer og dimensioner i elevens sprog, for at få et validt billede af status i sprogudviklingen. Studiet udpeger tre områder, som det både er relevant og muligt for lærere og pædagogisk personale med de rette kompetencer at foretage afdækning af i skolen: fonologisk, grammatisk og leksikalsk bedømmelse⁹ (se boksen nedenfor). De tre typer bedømmelse involverer såvel skrift- som talesprog.

Boks 7. Salameh 2013

Tre typer bedømmelse i afdækning af elevens ordforråd

Den **fonologiske** bedømmelse ser på, hvordan og i hvilket omfang eleven er i stand til at kende forskel på ordets lyd og ordets betydning.

Den **grammatiske** bedømmelse fokuserer på elevens forudsætninger for at forstå og anvende sprogets strukturer. Fokus er på elevens andetsprog og involverer en analyse af, hvilket grammatisk niveau eleven befinder sig på. Forskellige teorier stiller forskellige definitioner til rådighed, heriblandt procesbarhedsteorien samt performanceanalysen, der påpeges begge at kunne omsættes til mere konkrete afdækningsredskaber.

Den **leksikalske** bedømmelse handler om elevens ordforråd, som ofte måles ved hjælp af redskaber med fokus på ordforståelse, dvs. elevens passive sprog. Omtalte studie påpeger vigtigheden af at følge og dokumentere elevens ordforråd på såvel første- som andetsproget, for at få et retvisende billede af elevens sprogkunderskaber som et samlet hele, herunder at få blik for, om eventuelt manglende ordforråd på andetsproget kan være et produkt af manglende erfaring med sproget eller eventuelt særlige vanskeligheder ved sprogtilegnelse generelt.

Et andet studie (Randen 2014) understøtter pointen om afdækning af elevens ordforråd med henblik på tilrettelæggelse af den efterfølgende undervisning. Med andre ord kan viden om elevens ordforråd, og evt. forskelle i ordforrådets størrelse og karakter på første- og andetsproget og i forskellige fag, hjælpe lærere til at tilrettelægge form og indhold af undervisningen.

Hvad angår afdækning af elevens ordforråd og også progressionen heri, kan der desuden hentes indsigter fra behandlingen af prædiktorerne under temaet om litteracitet, se ovenfor.

⁹ Studiet angiver ikke konkrete redskaber til brug i de tre typer bedømmelse.

Boks 8. ESL Scales – Australien

ESL Scales

Det australske redskab ESL Scales anvendes til afdækning af sproglig udvikling (progression) hos elever med engelsk som andetsprog. Formålet med afdækningsredskabet er at identificere elevens styrker og udfordringer med henblik på at udvikle konkrete indsatser og tilrettelægge den bedste undervisning for den enkelte elev.

ESL Scales har fokus på **elevens kompetencer inden for tre temaer**:

- Mundtlig interaktion
- Læsning og respons (på læsning)
- Skrivning

Hvert af redskabets temaer har otte niveauer. Hvert niveau er defineret ved et overordnet mål som elevens kompetencer holdes op imod. Desuden indeholder redskabet en række konkrete **observationspunkter**, som er grupperet inden for en række undertemaer, men som alle beskriver kompetencer i relation til det overordnede tema og niveau. Observationspunkterne er altså en hjælp til underviseren, når vedkommende, evt. i samarbejde med undervisere i flere af elevens fag, skal lave den overordnede vurdering af elevens målopfyldelse.

Vurderingen af eleven foretages på baggrund af **observationer og dialog** med eleven. Det kan både være elevens faglærere og undervisere med særlige sprogkompetencer, der foretager vurderingen.

En central pointe i ESL Scales er, at den enkelte elev kan udvikle sig i forskellige tempi og med forskellig kadence inden for de forskellige temaer, der er valgt som ramme for opfølgning på elevens sproglige udvikling. Redskabet lægger på den måde op til et **differentieret syn** på elevens sproglige kompetencer.

Afdækning på flere sprog

Som nævnt indledningsvis under dette tema peger de inkluderede studier på fordelene ved at foretage afdækning på og af elevens første- såvel som andetsprog (Salameh 2013). Det gælder også, når det kommer til afdækning af progression. Der er vigtig viden om elevens forudsætninger og kompetencer at tilføje en komparativ dimension til analysen af elevens sproglige udvikling.¹⁰ Dette er imidlertid ikke altid muligt, hvilket i stedet understreger vigtigheden af at involvere modersmålsundervisere eller tolk i afdækningsituationer, også når og selvom eleven har tilegnet sig andetsproget i en grad, som gør det muligt for eksempelvis faglæreren at kommunikere direkte med eleven. Behovet for at have fokus på elevens førstesprog bortfalder med andre ord ikke blot fordi eleven tilegner sig andetsproget efterhånden.

Forskellige afdækningsaktiviteter

Flere studier fremhæver argumenter for at differentiere måden, hvorpå afdækningen af elevens sproglige progression foretages, bl.a. også med det formål at imødekomme kulturelle forskelle mellem elever (Rhodes et al. 2005, Ring 2015). Studiet henter indsigter og inspiration fra skolepsykologien og specialpædagogikken og anbefaler, at afdækning af nyankomne elevers og tosprogede elevers kompetencer og progression involverer både *formelle* og *uformelle* afdækningsredskaber og -aktiviteter. Formelle afdækningsredskaber kan dække over forskellige typer formaliserede procedurer, hvorigennem elevens kompetencer afdækkes efter en bestemt metode. Standardiserede tests og sprogscreeninger hører ind under denne kategori, men der kan også være tale om samtalebaserede aktiviteter såsom en visitationssamtale, der ofte følger foruddefinerede spørgsmål og har mere konkrete strukturer for outcome af afdækningen.

¹⁰ I litteraturen omtales dette bl.a. i relation til begrebet om *translanguaging*.

Boks 9. Rhodes et al. 2005 om overvejelser i forbindelse med valg af afdækningsredskaber til afdækning af progression

Overvejelser i forbindelse med valg af formelle afdækningsredskaber og -aktiviteter til afdækning af progression

I relation til valg af formelle afdækningsredskaber opstiller Rhodes et al. 2005 en række anbefalinger til indledende overvejelser*:

- 1) Hvilket *behov* og hvilke *muligheder* er der for at tage redskaber, der bygger på standardiserede normer i brug?
- 2) Psykometriske faktorer: Hvad er validiteten og reliabiliteten af redskaberne?
- 3) Hvilke kompetencer hos eleven ønskes afdækket?
- 4) Hvad er det teoretiske grundlag bag redskabet, og hvordan harmonerer det med synet på og formålet med afdækning i den konkrete kontekst?
- 5) I hvilken grad imødekommer redskabet behov for at få information om (følgende opstiller studiet som væsentlige konkrete afdækningsparametre):
 - Både elevens basale interpersonelle kommunikationsevner og elevens kognitive sproglige formåen
 - Både elevens receptive og ekspressive sprogkompetencer
 - Aktuelle data om sprogudvikling inden for kategorien af elever, som den enkelte elev forventes at tilhøre

**Anbefalingerne kan både nyttiggøres i relation til valg af værktøj til afdækning af litteracitet og til valg af værktøj til afdækning af progression i litteracitet.*

Ovenstående er frit oversat og omformuleret til spørgsmål fra Rhodes et al. 2005 pp. 137-145.

Uformelle afdækningsredskaber eller -aktiviteter omfatter observationer af eleven, eksempelvis i en kontekst, hvor eleven bedes fortælle en historie ud fra et billede eller gengive en historie vedkommende har fået fortalt eller har arbejdet med. Det kan også være samtaler og andre former for indhentning af viden fra elevens forældre, eller lærere og pædagogisk personales egne vurderingsredskaber, der dokumenterer og systematiserer løbende observationer af eleven. Fordelen ved at kombinere formelle og uformelle afdækningsaktiviteter er, at fagpersoner får bedre forudsætninger for at afdække et større spektrum af elevens sproglige og faglige kompetencer og dermed opnår større viden om områder, inden for hvilke der kan og bør ske en progression i den enkelte elevs sproglige og faglige udvikling.

4.3 Tema 2: Organisering og implementeringsfaktorer

I dette afsnit præsenteres den tematiske syntese vedrørende organisering og implementeringsfaktorer (undersøgelsesspørgsmål 3 og 4), som er baseret på 25 inkluderede studier. I denne sammenhæng forstås *organisering* som forhold vedrørende procedurer og tilrettelæggelse samt roller og samarbejde i relation til afdækning af elevens faglige og sproglige kompetencer. *Implementeringsfaktorer* omhandler de forhold, som understøtter implementering af afdækningen og den givne organisering heraf. Her rettes fokus mod kompetencer og kompetenceudvikling, samarbejde og ledelse.

Syntesen af viden om organisering og implementering formidles samlet. Dette skyldes, at indsigterne om organisering ofte *også* påpeger gunstige implementeringsforhold og omvendt. Det samme gør sig gældende i relation til indsigter om især prædiktorerne i relation til progression, der i høj grad føder ind til nærværende tema: måden progressionsmålinger bedst muligt tilrettelægges på ræsonnerer med den gode organisering og implementering af afdækningsproceduren. Af samme årsag vil enkelte af pointerne nævnt i afsnittene ovenfor anføres igen i de følgende afsnit.

Nedenfor beskrives organisering og implementeringsfaktorer med fokus på fire emner:

- Systematik i organisering og tilrettelæggelse af afdækningen
- Aktiv inddragelse af eleven

- Kompetencer og professionelt samarbejde
- Samarbejde med forældre til nyankomne og tosprogede elever.

Systematik i organisering og tilrettelæggelse af afdækningen

En del af selve motivationen for at udvikle et nyt afdækningsmateriale til nyankomne og tosprogede elever består i et øget fokus på behovet for at systematisere procedurerne omkring afdækningen (EVA 2007, Eriksen et al. 2008, Skolverket 2014, Egeberg 2016). En systematisk tilgang kan styrke både robustheden og anvendeligheden af den viden afdækningen giver anledning til, uanset om der er tale om afdækning med henblik på visitation, undervisningstilrettelæggelse eller opfølgning på elevernes progression. Denne grundlæggende pointe understøttes af de fleste inkluderede studier. I tilknytning hertil fremhæves det, at systematisk afdækning er tidskrævende, men bør prioriteres (Glogic & Holm 2016).

Behovet for systematik i organisering og tilrettelæggelse af afdækningen gør sig ikke mindst gældende i forhold til mulighederne for at afdække elevernes progression. Hvis det skal være muligt at følge den enkelte elevs faglige og sproglige udvikling er det med andre ord vigtigt at sikre, at organiseringen af afdækningen eksempelvis følger en model eller en procedure, hvis outcome ikke er forbundet med skøn uden vejledende retningslinjer eller kriterier og dermed bliver personafhængig. Organiseringen af afdækningen bør derimod understøtte transparens og videndeling på tværs af kolleger og faggrupper, og hvad angår progressionsmålinger: på tværs af tid. Desuden er det væsentligt at overveje, hvilken type *baseline* eller indledende afdækning, målingen af progression bør tage afsæt i. Etablering af en baselinebeskrivelse af eleven er en fordel på tværs af forskellige typer afdækning (fx Abedi 2008).

Den systematiske afdækning kan eksempelvis understøttes af, at samtaler med eleven optages på bånd eller video. På den måde kan det pædagogiske personale dels sparre med hinanden om udfordringer og erfaringer, dels benytte materialet som led i dokumentationen af elevens progression (Eriksen et al. 2008, Hansen 2009).

Aktiv inddragelse af eleven

Afdækning af elevers faglige og sproglige kompetencer kan tage forskellige former. Afdækningen kan involvere eleven aktivt, fx i form af test eller samtale, eller den kan bestå i observationer foretaget af forskellige fagpersoner. De inkluderede studier giver ikke anledning til klare konklusioner om, hvilken type afdækning, der er bedst. Enkelte studier fremhæver dog mulige fordele og ulemper i relation til forskellige afdækningstyper.

Samtalebaseret afdækning fremhæves i et studie omhandlende det norske kortlægningsmateriale *språkkompetanse i grunnleggjande norsk*¹¹ som værende en fordel (Palm & Ryen 2014). Når afdækningen foregår som en samtale med eleven, vurderes eleven at have bedre muligheder for at vise en større del af sin samlede sprogkompetence, end ved mere formelle tests. Et andet studie fremhæver en generel pointe om, at mundtlige afdækningsaktiviteter i højere grad imødekommer tosprogede elever end skriftlige, fordi mundtlig kommunikation skaber et større rum for at gøre sig forståelig og vise sine kompetencer (Ring 2015). Gennem mundtlig kommunikation og samtale samt en ofte mere uformel procedure, end der eksempelvis typisk er tale om ved gennemførelse af tests, skabes tryghed, hvilket ofte understøtter elevens lyst til at deltage aktivt i den pågældende aktivitet og derigennem give udtryk for sine faglige og sproglige kompetencer. Tryghed handler ikke mindst om at give eleven forståelse for formålet med afdækningen, hvilket fremhæves som centralt for at anspore eleven til at vise, hvad vedkommende ved og kan (Glogic & Holm 2016). Dette fordrer ofte, at der gøres brug af en modersmålsunderviser eller en tolk i afdækningssituationen, hvilket igen understreger vigtigheden af sproglige ressourcer i afdækningssituationen (se også ovenfor under *elevens progression*).

Brugen af modersmålsunderviser og tolk i afdækningen tjener desuden formålet om at afdække både elevens første- og andetsprog, hvilket understreger den nære sammenhæng mellem præ-

¹¹ Værktøjet indgår i *Bruttokatalog over eksisterende afdækningsredskaber*

diktorer i afdækningen og dermed afdækningens formål på den ene side, og afdækningens organisering på den anden side.

Boks 10. Skolverket 2015

Gode råd om tolkning og brug af tolk

Som en del af det svenske afdækningsmateriale, *Kartläggning av nyanlända elevers kunskaper*, er der udarbejdet en vejledning til, hvordan skoler og andre, der skal gennemføre afdækningsaktiviteterne, med fordel kan organisere samarbejdet med tolken.

I vejledningen fremhæves bl.a. vigtigheden af organisatoriske og praktiske forhold såsom:

- **Information i god tid** til tolken om afdækningens formål og det materiale, der anvendes
- Præsensation af tolken og eleven for hinanden samt sikring af, at de **forstår hinanden**
- Placering af tolken, eleven og lærer/pædagog, så **alle parter let kan se hinanden** under samtalen (fx i en trekant)
- **Henvendelse direkte til eleven** under samtalen – ikke til tolken
- Tilpasning af **tempo i samtalen** efter både elevens karakteristika og tolkens kapacitet.

Den fulde vejledning, Information om tolkning, findes [her](#).

Ovenstående er frit udvalgt og oversat fra den svenske vejledning.

Den aktive inddragelse af eleven udgør også et fokus i studier, der belyser en mulig fordel i at lade eleverne selv få indflydelse på, hvordan afdækningen foretages (Eriksen et al. 2008, Arntzen et al. 2012). Det være sig eksempelvis i form af at anvende materialer, som appellerer til elevens interesser eller at lade eleven bestemme, hvad vedkommende ønsker at lave en fortælling om. Netop fortællingen og *den narrative tilgang* kan ligeledes fremhæves på tværs af flere studiers indsigter om hensigtsmæssig organisering og tilrettelæggelse af afdækningssituationen. Studierne peger dels på, at det er væsentligt, som led i afdækningen af elevens litteracitet, at afdække fortællekompetencer i form og både forståelse og selvstændig fortælling. Dette føder ind til prædiktorer for litteracitet. Dels peger de på, at fortællingen som metode kan være en god ramme om selve afdækningssituationen, hvilket føder ind til afdækningens organisering og gunstige implementeringsfaktorer (Randen 2014, Randen 2015, Ring 2015, Harris 2009, Bohnacker 2012).

Kompetencer og professionelt samarbejde

Afdækning af elevers faglige og sproglige kompetencer involverer en række forskellige aktører med forskellige roller. De forskellige aktører er for det første kendetegnet ved at repræsentere forskellige kompetencer, der på forskellige måder understøtter den gode implementering og således den gode afdækning. Dernæst er de karakteriseret ved at have forskellige ansvarsområder og indgå i samarbejdskonstellationer på tværs.

Studierne som berører temaet vedrørende kompetencer og samarbejde gør typisk kun dette overfladisk og med en generel pointe om, at de rette kompetencer til afdækning samt den nødvendige grad af samarbejde mellem fagpersoner har betydning for kvaliteten af afdækningen. I det følgende søges disse generelle konklusioner dog udfoldet.

Samarbejdet mellem fagpersoner på skolen handler i høj grad om at sikre, at organiseringen omkring afdækningen – tilrettelæggelse, gennemførelse, analyse og formidling af resultater – imødekommer behovet for inddragelse af forskellige kompetencer. Studierne peger samlet set på følgende kompetencer som værende centrale i relation til afdækningen (uddybes efterfølgende):

- Kompetencer inden for sprog og tosprogethed
- Faglige kompetencer
- Metodiske kompetencer
- Organisatoriske kompetencer/kapacitet
- Evt. specialiserede kompetencer.

I den danske skolekontekst har der de senere år været stort fokus på, at sprog og sprogudvikling skal være en del af alle fag. Dette fokus, samt et øget behov for at kunne inkludere elever med anden sproglig baggrund end dansk i undervisningen, aktualiserer et generelt behov for, at lærere på tværs af fag har kompetencer inden for sprog og tosprogethed (EVA 2007, Salameh 2013, Ring 2015). Det gælder naturligvis og ikke mindst i relation til afdækning af nyankomne og tosprogede elevers faglige og sproglige kompetencer.

Det er desuden væsentligt, at pædagogisk personale med viden om indholdet af det fagområde, der afdækkes, bliver involveret i afdækningen og samarbejder med eksempelvis en tosprogs koordinator. Det er med andre ord ikke nok *enten* at have viden inden for det fagområde, som er i fokus *eller* viden om sprog som sådan. Der kan derimod være forskel på, hvordan henholdsvis faglærere og eksempelvis tosproglærere foretager den samme type evaluering af de samme elever med implikationer for resultatet af denne evaluering og dermed med mulig betydning for de beslutninger, som træffes på baggrund heraf (Booth 2007).

Endvidere fremhæver flere studier vigtigheden af, at personalet, der foretager afdækningen, har særlig viden om afdækning som metode eller disciplin (Lemkuhl 2011, Palm & Ryen 2014, Randen 2014, Randen 2015). Et studie peger eksempelvis på, at næst efter elevens egne færdigheder er det lærerens kompetence til vurdering af eleven i afdækningssituationen, der har størst betydning for elevens videre læring (Randen 2015). Det vil formentlig typisk være DSA-vejlederen eller tosprogs koordinatoren, som har denne viden. Et andet studie påpeger i denne sammenhæng vigtigheden af, at det pædagogiske personale har viden om, hvordan de omsætter viden fra afdækning til undervisningstilrettelæggelse og -indhold i praksis (Lilliedahl & Ehrlin, 2016).

Organisatoriske kompetencer fremgår af ovenstående liste, fordi studierne mere eller mindre implicit forudsætter, at afdækningen af nyankomne elevers kompetencer foretages med henblik på at træffe formelle beslutninger om elevens skoleforløb. Dette forudsætter, at skolens ledelse inddrages og samarbejder med det pædagogiske personale om at anvende resultaterne af afdækningen på en for eleven hensigtsmæssig måde. Eksempelvis pointeres skolelederens ansvar og involvering gentagende gange i beskrivelsen af det svenske afdækningsmateriale (Skolverket 2015).

Hvad angår specialiserede kompetencer vil det afhænge af formål og afgrænsning af den enkelte afdækningssituation. Afdækning af elevens faglige og sproglige kompetencer foretages sommetider i direkte sammenhæng med afdækning/diagnosticering af eventuelle faglige og sproglige vanskeligheder (Grønnegaard 2009). I disse tilfælde er der eksempelvis behov for sundheds- og/eller psykologfaglige kompetencer som led i afdækningen. Foretages afdækningen af elevens faglige og sproglige kompetencer separat formodes det imidlertid at være en fordel, at det pædagogiske personale eksempelvis har adgang til sparring med øvrige ressourcepersoner i tilfælde af faglige tvivlsspørgsmål.

Samlet set er der altså behov for, at både kompetencer vedrørende sprog, kompetencer inden for det aktuelle fagområde og kompetencer i relation til selve afdækningen som disciplin er repræsenteret blandt personalet, der skal foretage afdækning af nyankomne og tosprogede elevers faglige og sproglige kompetencer. Desuden må afdækningen være en del af en organisering, hvor resultaterne af afdækningen danner grundlag for beslutninger og handlinger med betydning for elevens undervisning og læring.

Foruden ovenstående mere formelle kompetencer fremhæves desuden, at det pædagogiske personales interpersonelle kompetencer og konkrete kendskab til den elev, som skal afdækkes, kan være vigtige faktorer i afdækningen. Den gode relation mellem eksempelvis lærer og elev kan have stor betydning for, om eleven føler sig tryk ved at skulle præstere og vise sine kompetencer (Booth 2007). Dette er ikke kun et spørgsmål om god kemi eller kendskab opbygget over tid, men også om personalets evne til at stilladsere eleven i afdækningssituationen (Randen 2014). Stilladsring er en anerkendt pædagogisk metode til at støtte elever i forbindelse med både læ-

ring og bedømmelse af viden og færdigheder og kan altså også være relevant i relation til afdækning af nyankomne og tosprogede elevers kompetencer.

Boks 11. Erfaringer fra Sverige – organisering af arbejdet med Skolverkerts afdækningsmateriale: Kartlægningsmateriale for bedømming af nyanlände elevers kunskaper (trin 1 og 2)

Viden og erfaringer indsamlet i forundersøgelsen

Som led i forundersøgelsen har Rambøll foretaget interview med repræsentanter¹² fra henholdsvis Stockholm og Trollhättan Kommune i Sverige for at få indblik i viden og erfaringer med afdækning af nyankomne elevers og tosprogede elevers kompetencer i den svenske kontekst. Interviewene har bl.a. bidraget med viden om de **foreløbige erfaringer** med organisering af arbejdet med afdækningen:

Siden april 2016 har Skolverkets *Kartlægningsmateriale för bedömning av nyanlände elevers kunskaper (trin 1 og 2)* været obligatorisk at anvende i svenske grundskoler. Der findes ingen bestemmelser for, hvordan kommunerne skal anvende materialet, og derfor er det op til den enkelte kommune at organisere arbejdet med afdækningen. Der findes to overordnede organiseringer af arbejdet med afdækning af nyankomne elevers kompetencer:

- Afdækningen foretages på en central modtagelsesenhed i kommunen, eller
- Afdækningen foretages lokalt på kommunens skoler; ofte skoler, der i forvejen har forbedringsklasser for nyankomne elever.

I både Stockholm og Trollhättan gennemføres den obligatoriske afdækning med kortlægningsmateriale fra Skolverket som hovedregel på en central modtagelsesenhed. I Stockholm hedder enheden *START* og i Trollhättan *Välkomsten*. En del af det pædagogiske personale i enhederne arbejder specifikt med afdækning, og det er typisk dette personale, som også foretager afdækningen med Skolverkets materiale. I begge kommuner har man i længere tid haft en organiseringsmodel med en central modtagelsesenhed, og i begge kommuner oplever man desuden, at det er naturligt, at kortlægningen med Skolverkets materiale gennemføres her.

I Stockholm har man truffet en politisk beslutning om, at afdækningen af nyankomne elevers kompetencer skal gennemføres på den centrale modtageenhed. Dette for at sikre, at alle elever i kommunen gennemgår samme afdækningsproces. Dette ræsonnement fremføres også i Trollhättan. I Trollhättan kan elever og forældre imidlertid selv vælge, om afdækningen af elevernes kompetencer skal foregå på den centrale modtageenhed eller om eleven skal starte direkte på en skole, og at afdækningen af elevens kompetencer først finder sted i tiden derefter. I Trollhättan går nyankomne elever på den centrale modtagelsesenhed i otte uger, hvor de får en introduktion til fagundervisningen, samtidig med at deres kompetencer afdækkes gennem Skolverkets afdækningsmateriale.

Fordele ved forskellige organiseringer

I interviewene nævnes en række fordele ved, at afdækning af nyankomne elevers kompetencer foretages på en **central modtagelsesenhed**:

- Lærerne, som arbejder med afdækning, opbygger stor erfaring og bliver trygge ved materialet. De øger deres forståelse for, hvilke spørgsmål og dele af materialet elever generelt kan have svært ved. Derfor bliver de også bedre til at stille opfølgende spørgsmål, hvilket kan bidrage til en bedre og mere dækkende afdækning af elevens kompetencer.
- At det samme personale gennemfører afdækningsprocesser kan øge kvaliteten og ligestillingen i afdækning på tværs af elever.
- Det kan være mere effektivt at gennemføre al afdækning samlet og på samme sted. Hvis afdækningen i stedet gennemføres på den enkelte skole kan det være vanskeligt at allokere de rette samt tilstrækkelige ressourcer til opgaven.

¹² Der er gennemført interviews med i alt seks informanter, herunder både ledere med ansvar for afdækning af nyankomne samt medarbejdere, der gennemfører samtaler med eleverne i afdækningen.

I interviewene nævnes ligeledes fordele ved at foretage afdækningen lokalt på **den enkelte skole**:

- Informanterne fremhæver, at de har erfaring for,, at elever bedst lærer svensk, når de tidligt i deres skoleforløb indskrives direkte i en almen skole og klasse, det vil sige, når eleverne hurtigst muligt bliver en del af den almindelige skoledag frem for at være indskrevet i mere eller mindre isolerede modtagelsestilbud.
- Det kan være en ulempe, at det pædagogiske personale, som skal undervise eleven på den enkelte skole, ikke har deltaget i afdækningen af elevens kompetencer. Personalet vil ikke have fået samme værdifulde information om og indblik i elevens kompetencer og vil heller ikke have haft mulighed for at opbygge en første relation til eleven. Når elevens kompetencer afdækkes på en central modtagelsesenhed, opstår således en risiko for, at der går information tabt i elevens overgang fra modtagelsestilbud til den skole, eleven senere skal gå på.
- Der findes ingen tydelige retningslinjer for, hvordan overleveringen af afdækningen mellem modtagelsesenheden og den lokale skole skal foregå. Den centrale modtagelsesenhed har heller ikke indblik i eller indflydelse på, hvordan resultaterne af afdækningen anvendes på skolen efterfølgende.

Samarbejde med forældre til nyankomne og tosprogede forældre

Samarbejdet mellem skolen og elevens forældre handler om at sikre, dels at skolen får tilstrækkelig viden om elevens baggrund, erfaringer og forudsætninger, dels at forældrene oplever sig inkluderet i afdækningsprocessen, som ofte vil resultere i, at der træffes valg om deres børns videre skoleforløb, hvad enten dette handler om hele skoletilbud eller konkrete undervisningsforløb (Grønnegaard 2009, Egeberg 2016, Ring 2015). Hvad angår sidstnævnte – imødekomme af forældres behov for at blive inddraget i deres børns skoleforløb – kan der hentes viden om forældresamarbejde fra litteraturen om modtagelse (og ikke kun afdækning af kompetencer) af nyankomne elever i skolen generelt (Rambøll 2015, Ring 2015).

Studier indikerer, at et højt informationsniveau fra skolens side kan være med til at klæde forældre på til at deltage aktivt i deres barns skolegang. Dette kan plausibelt også understøtte afdækningen af elevens kompetencer, som forældrene kan være mere tilbøjelige til at bidrage til, når de har fået grundig information om formålet med afdækningen. Ligesom det er vigtigt at italesætte elevens kompetencer i et ressourceperspektiv, kan det være af betydning for både skolens og forældrenes tilgang og bidrag til afdækningen, at *forældrene* anskues og forstår sig selv ud fra et ressourceperspektiv (Ring 2015). Deres viden om elevens kompetencer er et vigtigt element i den samlede afdækning.

Studierne peger også på, at samarbejde med og information til forældre er særligt vigtigt i forbindelse med elevens overgange mellem forskellige modtagelses- og undervisningstilbud (Rambøll 2015). Denne pointe kan tages i betragtning i relation til afdækning af elevens progression og de eventuelle indsatser, tiltag eller justeringer, der foretages i forbindelse med denne type afdækning. Med andre ord kan det være nyttigt at vidensdele med elevens forældre om vedkommendes faglige og sproglige udvikling, for således at understøtte forældrenes forståelse for udviklingen i elevens skolegang, herunder skolens indstillinger om evt. nye undervisningstilbud.

Afslutningsvis påpeges det at have medarbejdere på eller i tilknytning til skolen, som har sproglige kompetencer, der kan imødekomme forældres forskellige behov for at kommunikere på deres modersmål (Rambøll 2015). Dette understreger endnu engang, at det er en forudsætning at benytte tolkebistand og tosprogsundervisere i relation til modtagelsen af nyankomne elever og ikke mindst i forhold til afdækning af elevernes kompetencer, både når det kommer til eleverne selv og deres forældre.

Boks 12. Hansen 2009 om erfaringer med implementering af et nyt afdækningsværktøj**Tilgang til implementering af et nyt afdækningsværktøj****– Et eksempel fra Greve Kommune**

I Greve Kommune implementerede man i 2009 et nyt sprogscreeningsværktøj. Implementeringsprocessen, der fremhæves som **suksessfuld**, kan skitseres i følgende punkter:

- Ressourcepersoner i kommunen i form af **tosprogs konsulenter** på tværs af dagtilbuds- og skoleområdet testede værktøjet ved at afprøve det i praksis. Konsulenterne fik således konkrete erfaringer med værktøjet forud for, at de skulle gå forrest i implementeringen af det i praksis.
- Tosprogs konsulenterne introducerede lærere og pædagoger til værktøjet gennem **kurser og oplæg**.
- Løbende sparring og erfaringsudveksling foregik i to typer fora:
 - 1) Der blev dannet **netværk** på tværs af skoler og institutioner, hvor pædagogisk personale og resourcepersoner mødtes og drøftede brugen af værktøjet, bl.a. ud fra videooptagelser af screeningsituationer.
 - 2) Pædagoger og lærere blev sat sammen i **kollegiale sparringspar**, som enten kunne gennemføre sprogscreeninger sammen og/eller løbende kunne drøfte konkrete overvejelser i relation til screeningerne. Løbende kunne de støtte hinanden i sprogscreeningssituationerne, og påbegyndte et samarbejde, to og to, med løbende intern kollegial sparring i takt med opbygning af praksiserfaringer med værktøjet.

Lærings- og inspirationspunkter fra eksemplet kan være, 1) at det er vigtigt, at medarbejdere med de rette faglige og tilstrækkelige ressourcer går forrest, når skoler og kommuner skal i gang med at arbejde med et nyt værktøj, eksempelvis til afdækning af elevers kompetencer, 2) at medarbejdere får mulighed for at erfaringsudveksle med hinanden og evt. på tværs af institutioner, og 3) at implementeringen af det nye tiltag sker systematisk og følger en procedure, som alle involverede parter har kendskab til.

5. REFERENCELISTE

- Abdoka, S. & Eriksson, P. (2016). Tummen upp! Matematik kartläggning för nyanlända. *Liber*.
- Abedi, J. (2008). Measuring Students' Level of English Proficiency: Educational Significance and Assessment Requirements. *Educational Assessment*.
- Agersnap, B., Tomkow, K., Andersen, K. B. m.fl. (2009). Dansk som andetsprog: gode eksempler fra fem frie grundskoler.
- Arntzen, R., Duek, S., Hjelde, A. (2012). Flerspråklig oppvekst i barnehage, førskole og skole: Artikler av lærere og forskere i det nordiske nettverket TOBANO (To- og flerspråklige barn i Norden).
- August, D., Snow, C., Carlo, M. m. fl. (2006). Literacy Development in Elementary School Second-Language Learners. *Topics in Language Disorders*.
- August, D., Snow, C., Hsu, H., Francis, J. (2006). Assessing Reading Comprehension in Bilinguals. *The Elementary School Journal*.
- Bohnacker, U. (2012). MAIN: Swedish version (Svenska). *ZAS Papers in Linguistics*.
- Booth, D. (2007). Teacher perception on the assessment of EAL students in New Zealand primary schools. *New Zealand Studies in Applied Linguistics*.
- Brown, C. L. (2005). Equity of Literacy-Based Math Performance Assessments for English Language Learners. *Bilingual Research Journal*.
- Bøyesen, L. (2008). Lesing og leseproblemer innen forskjellige ortografier. Kartlegging og vurdering av flerspråklige elever. *NOA norsk som andrespråk*.
- Danmarks Evalueringsinstitut (2016). Basisundervisning i dansk som andetsprog på seks skoler. *EVA*.
- Danmarks Evalueringsinstitut (2007). Undervisning af tosprogede elever. *EVA*.
- de Courcy, M. (2007). Multilingualism, literacy and the acquisition of English as an additional language among Iraqi refugees in regional Victoria. *University of Sydney Papers in TESOL*.
- Egeberg, E. (2016). Minoritetsspråk og flerspråklighet: en håndbok i utredning og vurdering (2. utg.). *Cappelen Damm akademisk*.
- Egeberg, E. (2010). Minoritetssprogede med særlige behov: en bog om udredningsarbejdet.
- Eriksen, M. F., Miller, T. (2008). Evaluering og test i dansk som andetsprog.
- Glogic, S., Löthagen Holm, A., Öberg, K. (2016). Nyanlända – vägledning till inkluderande undervisning.
- Golden, A, Selj, E. (Fondevik) (2015). Skrivning på norsk som andrespråk: vurdering, opplæring og elevenes stemmer.
- Hansen, V. (2008). Tosprogede børn viser, hvad de kan. *Sprog & Integration*.
- Harris, F. (2009). Reading-related language abilities: Maori children "at promise". *Research information for teachers (Online)*.
- Højen, A., Bleses, D. (2010). Etsprogede og tosprogede med og uden sprogproblemer. *Sprogmu-seet*.
- Juvonen, P. (2016). Nyanländ i den svenska skolan – om mottagning, utbildning och forskning. *Nordand: nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*.
- Lehmkuhl, M. (2011). Sprogvurdering af børn og unge med dansk som andetsprog: overvejelser inden man går i gang. *Sprogforum*.

- Leider, C. M., Proctor, C. P., Silverman, R. D., Harring, J. R. (2013). Examining the Role of Vocabulary Depth, Cross-Linguistic Transfer, and Types of Reading Measures on the Reading Comprehension of Latino Bilinguals in Elementary School. *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal*.
- Lilliedahl, J., Ehrlin, A. (2016). Kartläggning och inkludering av nyanlända elevers kunskaper: exemplet musik. Skolans möte med nyanlända / [ed] Pirjo Lahdenperä & Eva Sundgren.
- Lindén, E., Salo, G., Bøyesen, L. (2014). Flerspråkig kartläggning av avkodning och läsning – ett kartläggningsmaterial. *Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM)*.
- Mehlbye, J. (2011). Tosprogede elevers undervisning i Danmark og Sverige. *Anvendt Kommunal-Forskning*.
- Monsen, Marte (2013). Store forventninger? Læreroppfatninger om eksterne leseprøver. *Ph.d.-afhandling*.
- Mueller-Gathercole, V. C. (2013). Issues in the assessment of bilinguals.
- Ramirez, R. D., Shapiro, E. (2007). Curriculum-Based Measurement and the Evaluation of Reading Skills of Spanish-Speaking English Language Learners in Bilingual Education Classrooms. *School Psychology Review*.
- Paez, M. M. (2008). English Language Proficiency and Bilingual Verbal Ability among Chinese, Dominican, and Haitian Immigrant Students. *Equity & Excellence in Education*.
- Palm, K. & Ryen, E. (2011). Kartlegging av ferdigheter på andrespråket. B. T. Aamotsbakken, Elise Seip; Smidt, Jon (Red.), Tekst og tegn (s. 255-272). *Tapir akademisk forl.*
- Palm, K. & Ryen, E. (2014). Vurdering av andrespråksinnlærere – en utfordring i skolen. *Acta Didactica Norge*.
- Prevo, M. J. L., Malda, M., Mesman, J., & van Ijzendoorn, M. H. (2016). Within- and Cross-Language Relations Between Oral Language Proficiency and School Outcomes in Bilingual Children With an Immigrant Background: A Meta-Analytical Study. *Review of Educational Research*.
- Rambøll (2015). Litteraturstudie om modtagelsestilbud for nyankomne elever.
- Randen, G. T. (2015). Vurdering av minoritetselevers språkferdigheter i grunnskolen. *NOA. Norsk som andrespråk*.
- Randen, G. T. (2014). Tilstrekkelige ferdigheter i norsk? Kartlegging av minoritetsspråklige skolebegynneres språkferdigheter. *Doctoral thesis*.
- Rhodes, R. L., Ochoa, S. H., Ortiz, S. O. (2005). Assessing Culturally and Linguistically Diverse Students: A Practical Guide. *Practical Intervention in the Schools Series. Guilford Publications*.
- Ring, A. S (2015). Att utforska nyanländas erfarenheter och kunskaper – Om kartläggning som ett didaktiskt redskap i nyanlända elevers utbildning.
- Roessingh, H. Alberta (2012). The Grade 3 Provincial Achievement Tests: In Need of Revamping? *Journal of Educational Research*.
- Salameh, E. (2012). Flerspråkighet i skolan: Språklig utveckling och undervisning in Läsutveckling hos flerspråkiga elever.. C. Hedman (red.) pp. 78-97, *Natur & kultur Akademisk*.
- Skoleverket (2014). Behovsinventering inför kompetensutvecklingsinsatser för kartläggning av nyanländas kunskaper. *Skoleverket*.
- Stokes-Guinan, K., Goldenberg, C. (2011). Use with Caution: What CELDT Results Can and Cannot Tell Us. *CATESOL Journal*.

Utbildningsradion, 2016. (2016). Kartläggning av nyanlända elevers kunskaper. *UR Samtiden – Specialpedagogikens dag*.

Wright, W. E., Li, X. (2008). High-Stakes Math Tests: How "No Child Left Behind" Leaves New-comer English Language Learners behind. *Language Policy*.

Zepeda, M., Castro, D. C., & Cronin, S. (2011). Preparing early childhood teachers to work with young dual language learners. *Child Development Perspectives*.

Özerk, M. R., Handorff, J. A., Özerk, K. (2011). Assessment of Bilingual Children with "Inattention," "Over Activity" and "Impulsivity"-Challenges and Solutions. *International Electronic Journal of Elementary Education*.

BILAG 1
SØGEPROTOKOL

Søgeprotokol for:

Udvikling af afdækningsmateriale
Tosprogede elevers sproglige og faglige
kompetencer

2. december 2016

1. Baggrund og undersøgelsesspørgsmål

Danmark har de seneste år modtaget flere flygtninge end tidligere, ligesom der ses en øget migration fra fx Østeuropa. Det betyder blandt andet, at de danske kommuner oplever en stigning i antallet af nyankomne elever i folkeskolen. Nyankomne elever og tosprogede elever med behov for sprogstøtte skal ved optagelse i folkeskolen gives undervisning i dansk som andetsprog. For **tosprogede elever**, der vurderes at kunne profitere af deltagelse i den almindelige undervisning, tilbydes supplerende undervisning i dansk som andetsprog som en integreret del af den almindelige undervisning. For **nyankomne elever**, hvis behov for sprogstøtte betyder, at de ved optagelsen i folkeskolen *ikke* kan deltage i den almindelige undervisning, tilbydes basisundervisning i dansk som andetsprog.¹³

Undervisning i dansk som andetsprog skal gives i et omfang og af en varighed, **der imødekommer den enkelte elevs forudsætninger og behov**. Det forudsætter, at der gennemføres en afdækning af den enkelte nyankomne tosprogede elevs kompetencer og forudsætninger, både ved modtagelsen i den danske folkeskole, samt løbende i det undervisningstilbud, eleven indskrives i. Den eksisterende viden på området viser imidlertid, at basisundervisning i dansk som andetsprog ofte igangsættes uden forudgående afdækning af elevens kompetencer (EVA, 2016; Rambøll, 2015).¹⁴ Det skyldes bl.a., at der ofte ikke afsættes ressourcer til en sådan afdækning på et tidligt tidspunkt i visitationsprocessen, samt, at der ikke eksisterer relevante, kvalitetssikrede redskaber, som kommuner og skoler kan anvende til brug for afdækning af nyankomne tosprogede elevs kompetencer.

Rambøll udvikler på opdrag for Styrelsen for Undervisning og Kvalitet (STUK) et afdækningsmateriale til vurdering af nyankomne tosprogede elevs sproglige og faglige kompetencer. Udviklingen af afdækningsmaterialer består af fire delopgaver, henholdsvis 1) Forundersøgelse, 2) Udvikling, 3) Afprøvning og 4) Formidling.

Nærværende søgeprotokol danner afsæt for løsningen af delopgave 1, forundersøgelsen.

Forundersøgelsen består af to kortlægninger: en erfaringskortlægning og en forskningskortlægning. De to kortlægninger er designet til at bidrage til tre forskellige typer viden:

- a) **Viden om organisering og implementering med betydning for effekt.** Erfaringskortlægningen forventes primært at kunne bidrage med viden om udfordringer og konkrete eksempler på organisering og implementeringsstøtte, imens forskningskortlægningen kan bidrage med viden om organisering og implementering med betydning for effekt.
- b) **Overblik over redskaber.** Erfaringskortlægningen forventes at kunne bidrage med nyere redskaber, udviklet i eksempelvis Tyskland og Sverige som følge af den store indvandring til disse lande over de sidste år, samt lokalt udviklede redskaber i Danmark og andre lande, vi sammenligner os med. Forskningskortlægningen forventes at kunne bidrage med validerede redskaber, særligt fra de angelsaksiske lande med lang tradition for tests og afdækningsmaterialer.
- c) **Viden om prædiktorer.** Forskningskortlægningen forventes at kunne bidrage med konkret viden om, hvilke prædiktorer det er centralt at udvikle afdækningsredskab for. Her er der fokus på forskningslitteraturen, da det er afgørende, at denne viden er af højst mulig kvalitet.

¹³ Basisundervisning er den form for undervisning, som skolen giver tosprogede elever, der ikke taler og forstår det danske sprog godt nok til at kunne følge undervisningen i en almindelig klasse.

¹⁴ EVA (2016): Basisundervisning for tosprogede elever; Rambøll (2015): Litteraturstudie af modtagelsestilbud for nyankomne elever.

De to kortlægninger skal sammen skabe viden om, hvad et afdækningsredskab bør måle på, hvilke redskaber der allerede findes hertil, hvor der er behov for at udvikle nyt og endelig, hvordan en hensigtsmæssig og effektiv anvendelse af redskabet understøttes.

På baggrund af ovenstående vil forundersøgelsens temaer blive undersøgt ud fra følgende **undersøgelsesspørgsmål**:

5. *Hvilke typer afdækningsmaterialer* findes der, og hvilke typer af afdækningsmaterialer understøtter en løbende vurdering af nyankomne tosprogede elever faglige og sproglige udvikling?*
6. *Hvilke kompetencer peger forskningen på, at det er relevant at afdække hos nyankomne og tosprogede elever med henblik på at understøtte deres læring?*
7. *Hvilke organiseringer af arbejdet med afdækning, overlevering af viden samt opfølgning understøtter elevernes faglige og sproglige udvikling og læring?*
8. *Hvilke implementeringsfaktorer har betydning i arbejdet med at afdække elevernes kompetencer og efterfølgende brug af viden i planlægning af indsatser og undervisning, målrettet den enkelte elev?*

**Afdækningsmaterialer forstås bredt og kan inkludere både screeningsmateriale, kortlægningsmateriale, test og andre typer af afdækningsmaterialer.*

2. Definitioner og afgrænsninger

I det følgende præsenteres en række definitioner og afgrænsninger med det formål at præcisere forundersøgelsens fokus og gennemførelse.

Målgruppe

Forundersøgelsens målgruppe afgrænses til nyankomne elever og tosprogede elever i grundskolen¹⁵.

- **Nyankomne elever** dækker børn og unge uden de nødvendige sproglige forudsætninger for at indgå i grundskolens almindelige undervisning. Nyankomne elever er elever, der er nyankomne i landet og dermed også i forhold til det danske sprog.. Således kan nyankomne elever være enten et- eller tosprogede.
- **Tosprogede elever** forstås som elever, der har et andet modersmål end dansk, og som først ved kontakt med det omgivende samfund, eventuelt gennem skolens undervisning, lærer de dansk.

Metodisk tilgang – REA

Kortlægningsopgaven gennemføres med afsæt i Rapid Evidence Assessment (REA). REA er en metode, som er inspireret af systematiske forskningsreviews, men udviklet med henblik på at kortlægge og indhente eksisterende viden og dokumentation over en forholdsvis kort periode. REA anvender samme systematiske tilgang til søgning og screening af litteratur som et forskningsreview, men adskiller sig i afrapporteringen fra det systematiske forskningsreview ved ikke at levere en detaljeret gennemgang af alle inkluderede studier, men i stedet en syntese, der giver overblik over centrale fund på tværs af de indsamlede studier.

Rambøll fraviger dog kortlægningsmetoden, knyttet til REA, ved også at inddrage gråzonelitteratur, som en REA ellers typisk er afgrænset fra. Gråzonelitteratur er netop den type litteratur, der typisk vil blive anvendt til en erfaringskortlægning, hvor der søges bredt efter dokumenter, der beskriver og om muligt evaluerer erfaringer og tilgange fra praksis, som der ikke er publiceret forskningslitteratur omkring. Med denne kobling foretager tilbudsgiver en forsknings- og erfaringskortlægning, som sikrer systematisk og bredt indhentet viden på kort tid.

Kvalitetssikring gennem inddragelse af eksperter

Kortlægningen gennemføres med tæt involvering af det interne og det eksterne ekspertpanel, bestående af centrale medarbejdere fra UCC, VIA og TrygFondens Børneforskningscenter samt internationale eksperter. Det interne og eksterne ekspertpanel er stærkt forankret i forskning på området, men samtidig tilknyttet praksismiljøer.

I det **eksterne (internationale) ekspertpanel** indgår:

- Fra Sverige: Anniqa Sandell fra Stockholms Universitet
- Fra Norge: Gunhild Tveit Randen, Høgskolen i Hedmark
- Fra Australien: Pauline Gibbons, University of New South Wales¹⁶.

I det **interne ekspertpanel** indgår:

- Nina Madsen Sjö
- Anders Højen
- Nina Hauge

¹⁵ Målgruppens alder er afgrænset til 5 – 18 år, for at holde fokus på folkeskolens område og således ikke inddrage hverken dagtilbuds- eller voksensområdet.

¹⁶ Der er endnu ikke indgået bindende aftale med Pauline Gibbons, men hun eller en af hendes kolleger vil deltage i opgaven.

- Mette Ginman.

Det interne og eksterne ekspertpanels formål og opgave som led i forundersøgelsen er uddybet i boksen nedenfor.

Boks 1: Inddragelse af internt og eksternt ekspertpanel i forundersøgelsen

Det interne og eksterne ekspertpanel skal blandt andet:

- Komme med input til videreudvikling af undersøgelsesspørgsmål, søgestrategi og søgetermer.
- Komme med input til håndøgningen (eksisterende redskaber og/eller relevante hjemmesider). I denne proces skal ekspertpanelet inddrage deres netværk i sektoren.
- Gennemgå de fundne referencer og komme med forslag til studier, som ikke er dukket op i søgningen, men som har relevans.
- Kommentere på notatet om resultaterne af forundersøgelsen (interne samt nordiske eksperter, da notatet er på dansk).
- Deltage i konsensusseminar med henblik på at udvælge relevante redskaber (kun interne eksperter).

3. Søgestrategi

Der anvendes en tostrengt søgestrategi, som bygger på 1) en systematisk søgning i relevante forskningsdatabaser med afsæt i en række søgetermer og 2) supplerende håndholdt søgning.

Systematisk søgning i databaser

Den systematiske søgning i databaser gennemføres af Rambølls bibliotekarfunktion med afsæt i nedenstående geografiske, tidsmæssige og sproglige afgrænsninger, databaser og søgetermer (som oversættes til de øvrige sprog):

Tablet 2: Afgrænsninger, databaser og søgetermer

Geografisk afgrænsning	Studier fra lande, der har lang tradition for anvendelse af test og afdækningsredskaber og stor andel af tosprogede: England, USA, Canada, Australien, New Zealand.			
	Studier fra nordiske lande, der er sammenlignelige med Danmark (SE, FI, NO), samt fra Tyskland, der har oplevet stor tilvandring de senere år, og som derfor har sat en lang række initiativer i gang på området.			
Tidsmæssig afgrænsning	Der inkluderes studier, der er publiceret fra 1. januar 2005 eller senere for både den internationale og nordiske del			
Databaser	ERIC (USA, Canada, England og international) Australian Education Index (Australien) Index New Zealand (New Zealand) DIVA-portal (Sverige) Libris (Sverige) Bibsys (Norge) Forskningsdatabasen (Danmark) Bibliotek.dk (Danmark) AU Library (Danmark)			
Sproglig afgrænsning	Dansk	Engelsk	Norsk	Svensk
Søgeord	Nyankom*, tosprø*, flersprø* flygtning*, indvand* udlænding*, andetsprø*			
	<i>AND/OR</i>			
	Folkeskole, grundskole, undervisning, kompetence*, mål, kriterie*, læring*, udvikling*, niveau*, implement*			
	<i>AND/OR</i>			
	Afdæk*, screening, vurder*, kortlæg*			
	<i>AND/OR</i>			
	Sprø, lyt*, læs*, skriv*, tal*, modersmål, matematik, ræsonnement, logik, problemløsning, tal, algebra, geometri, måling, statistik, sandsynlighed, faglig, fagsprø*, læringsstrategi			

Når søgetermerne er fastlagt endeligt på dansk, oversættes til de øvrige sprog.

Håndholdt søgning

Den håndholdte søgning (manuel søgning) skal understøtte, at der ikke kun kortlægges publiceret forskningsbaseret viden, men også indsamles internationale og nationale erfaringer med brug af afdækningsmateriale samt konkrete redskaber. Den håndholdte søgning tænkes således særligt at kortlægge nyere afdækningsredskaber eller lokale afdækningsredskaber, der (endnu) ikke

er repræsenteret i forskningslitteraturen. Derudover forventes erfaringskortlægningen at belyse erfaringer med brugen og implementeringen af afdækningsredskaber, dvs. erfaringer med selve afdækningen, men også i forhold til brug af den viden, som skabes, herunder lovende praksisser i forhold til brug af afdækningsredskabet som et værktøj til refleksion, opfølgning og overlevering af viden.

Den håndholdte søgning følger nedenstående søgestrategier:

- **Referencer fra netværk:** Rambøll aktiverer sit netværk for at identificere redskaber og undersøgelser, som ikke er publiceret og/eller ikke er fremkommet ved søgning i databaser. Vores netværk rækker dybt ned i praksis (bl.a. gennem UCC og VIA), langt ind i forskningsverdenen (særligt gennem TrygFonden) og bredt internationalt på regerings- og kommuneniveau (gennem Rambølls kontorer i forskellige lande og Rambølls EU-kontor, der løbende gennemfører analyser i alle EU-lande).
- **Særligt fokus på Sverige og Tyskland:** Rambøll har kontorer i Sverige, Norge, Finland, Tyskland og Belgien. Særligt Sverige og Tyskland arbejder allerede nu med at udvikle en lang række redskaber til at håndtere det store antal nyankomne børn. Rambøll har derfor inddraget kolleger fra vores tværgående uddannelsesnetværk og vores tværgående integrationsnetværk, som vil gennemføre systematisk håndsøgning og analyse af erfaringer fra disse to lande.
- **Håndsøgning i andre udvalgte lande.** I de angelsaksiske lande samt Finland og Norge gennemføres en manuel søgning i centrale vidensmiljøer og på ministeriers hjemmesider.

4. Screening

Når både den systematiske og håndholdte afsøgning af litteraturen er færdig, gennemgås studierne i en screeningsproces. Screeningen gennemføres med afsæt i nedenstående inklusions- og eksklusionskriterier.

Inklusion

Der inddrages studier, herunder redskaber, erfaringer og viden, som bidrager til at besvare kortlægningens undersøgelsesspørgsmål, herunder:

- Afdækningsredskaber, der afdækker sproglige og faglige kompetencer hos nyankomne og tosprogede børn og unge.
- Viden om prædiktorer, som er relevante at afdække hos nyankomne og tosprogede børn og unge med henblik på at understøtte deres udvikling og læring.
- Viden om og erfaringer med organisering af arbejdet med afdækning, overlevering af viden og opfølgning.
- Viden om og erfaringer med implementeringsfaktorer, som har betydning for arbejdet med at afdække og efterfølgende gøre brug af viden i planlægningen af undervisning, målrettet de enkelte elever.
- Studiet skal bygge på et empirisk datagrundlag.
- Studiet skal omhandle forskningsbaseret viden af høj metodisk kvalitet.
- Studiet skal omhandle gråzonerlitteratur eller viden fra evalueringer, undersøgelser og udviklingsprojekter af medium til høj metodisk kvalitet.

Eksklusion

Forkert dokument: Studiet redegør ikke skriftligt for empirisk forskning/viden. Følgende betragtes ikke som empirisk forskning: Editorials, kommentarer, anmeldelse, policy dokumenter, lærebøger, biografier, rent teoretiske udgivelser, conferencepapirer eller lærebøger. Specialer, masteropgaver mv. er ikke forskning. Gråzone-litteratur samt viden fra evalueringer, undersøgelser og udviklingsprojekter inkluderes.

Forkert udgivelsestidspunkt: Studiet er ikke publiceret efter 1. januar 2005

Forkert land: Studiet indeholder ikke data fra nordiske lande, Tyskland, England, USA, Canada, Australien og New Zealand. Dvs. studiet ekskluderes, hvis empirien ikke er indsamlet i et af disse lande.

Forkert skolesystem: Studiet undersøger ikke aktiviteter, der finder sted i folkeskole/grundskole.

Forkert sprog: Studiet er ikke publiceret på dansk, norsk, svensk eller engelsk.

Forkert scope: Studiet ekskluderes, hvis studiet ikke både beskriver et redskab, materiale, indsats og resultater/effekter samt erfaringer med redskabet, materialet eller indsatsen. Studier, der kun beskriver et redskab, materiale og indsats (og ikke forholder sig til erfaringer, resultater eller effekter), medtages ikke.

Forkert scope: Studiet ekskluderes, hvis studiet kun undersøger betydningen af overordnede politiske tiltag og rammeforhold.

Rescoping

Ud fra inklusions- og eksklusionskriterierne vil irrelevante studier blive sorteret fra. Herefter udarbejdes en foreløbig referenceliste, som kvalificeres af ekspertpanelet. Under og efter screeningsprocessen kan det blive nødvendigt at foretage ændringer i kortlægningens scope. Ved rescoping fastholdes intentionen med kortlægningen, mens scopets afgrænsning udvides, indsnævres eller roteres. Dette kan være tilfældet, hvis antallet af inkluderede studier er større, end det er muligt at behandle inden for projektets tidsperiode (fx over 50 studier) eller i tilfælde af, at det overblik og den nye viden, screeningen har tilført kortlægningen, muliggør en iterativ præcisering af scopet. I tilfælde af rescoping vil ekspertpanelet og STUK blive konsulteret.

5. Kvalitetsvurderinger

Når referencelisten over inkluderede studier foreligger, gennemføres en vurdering af de inkluderede studiers kvalitet. Denne proces omfatter både en genbeskrivelse af de inkluderede studier og en kvalitetsvurdering ud fra fastsatte kriterier.

Processen indledes med en systematisk registrering, hvor studierne kodes for specifikke karakteristika, herunder genstandsfelt, empiriske grundlag, design, metode og resultater. Det sikrer, at alle centrale karakteristika ved samtlige inkluderede studier er beskrevet og samlet. I forlængelse af registreringerne foretages en systematisk vurdering af kvaliteten for hvert studie for at sikre, at de studier, der indgår i den endelige kortlægning, har en tilstrækkelig høj kvalitet og samtidig er anvendelige til at bidrage med relevant viden i besvarelsen af kortlægningens undersøgelsesspørgsmål.

Et studies kvalitet vurderes på baggrund af:

- Dets **metodiske kvalitet**; dvs. en vurdering af pålideligheden af primærstudiets resultater på baggrund af accepterede normer for det anvendte undersøgelsesdesign.
- Studiets **metodiske relevans**; dvs. en vurdering af hensigtsmæssigheden af det anvendte design i studiet i forhold til undersøgelsesspørgsmål.
- Studiets **emnemæssige relevans**; dvs. en vurdering af hensigtsmæssigheden af studiets fokus i forhold til den problemstilling, der er i fokus i relation til hvert undersøgelsesspørgsmål.

For at skabe gennemsigtighed i kvalitetsvurderingen anvendes nedenstående **retningslinjer for vurdering af studiernes evidensniveau**. De foreslåede retningslinjer imødekommer tilgangen til viden i nærværende kortlægning, hvor der både inkluderes forskningsbaseret viden og viden fra gråzone-litteratur, herunder evalueringer, undersøgelser og udviklingsprojekter, der i øvrigt lever op til de kriterier for kvalitetsvurdering, som anvendes i kortlægningen.

Tablet 3: Retningslinjer for vurdering af studiernes evidensniveau

Evidensniveau	Beskrivelse
Høj evidens	Studier med høj evidens er underbygget af solide (kvantitative) data og analyser, der med stor statistisk sikkerhed dokumenterer, at undersøgte indsatser, praksisser og metoder fører til positive <i>effekter</i> i forhold til at indfri realiseringen af (et eller flere) klare mål. Analyserne baserer sig på metoder højest i evidenshierarkiet, herunder systematiske reviews og eksperimentelle design.
Middel evidens	Studier med middel evidens er underbygget af (kvantitative og kvalitative) data og analyser, der sandsynliggør, at de undersøgte indsatser, praksisser og metoder fører til positive <i>resultater</i> i forhold til at indfri realiseringen af (et eller flere) klare mål. Analyserne baserer sig på metoder, der befinder sig længere nede i evidenshierarkiet, herunder kohorte studier, regressionsanalyser og datadrevne komparative casestudier.
Lav evidens	Studier med lav evidens er underbygget af gode <i>erfaringer</i> med og <i>oplevet effekt</i> af undersøgte indsatser, praksisser og metoder i sektoren. Studierne er ikke i udgangspunktet baseret på systematiske analyser af data.

Efter kvalitetsvurderingen skal det besluttes, om alle inkluderede studier indgår i synteseudviklingen. Beslutningen vil bl.a. afhænge af det endelige antal inkluderede studier.

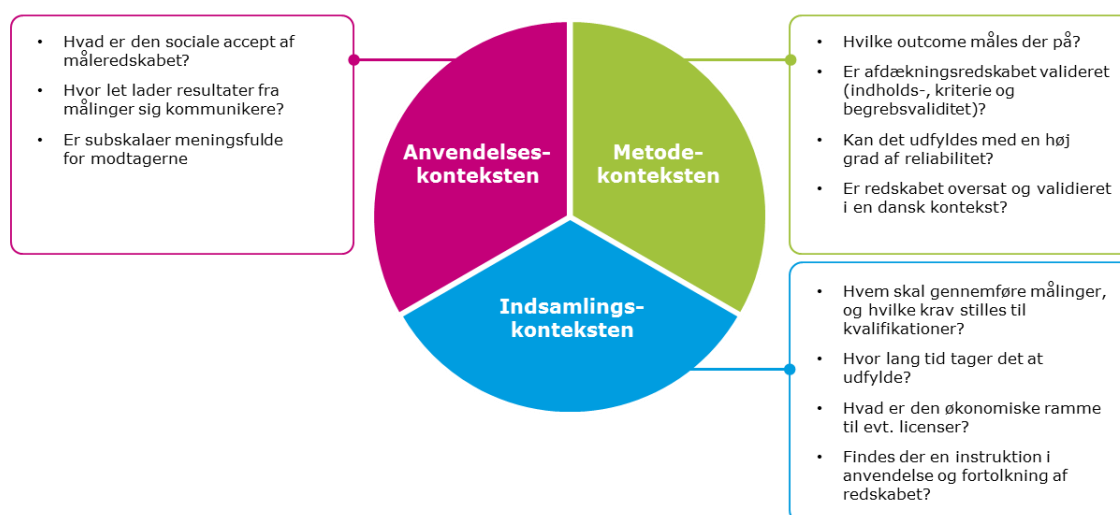
6. Analyse og afrapportering

De inkluderede studier og materialer analyseres og afrapporteres i to separate produkter: 1) Et bruttokatalog med centrale prædiktorer og eksisterende afdækningsredskaber for disse og 2) et notat med erfaringer og best practice omkring organiseringen og implementeringen af afdækningsredskaber.

Delleverance 1: Bruttokatalog

Til den første delleverance udarbejdes et bruttokatalog over relevante afdækningsredskaber for hver central prædiktor, fra dansk og international kontekst. Redskaberne beskrives kort, og fordele og ulemper fremhæves i forhold til metodekontekst, indsamlingskontekst og anvendelseskontekst, som det fremgår af nedenstående figur. Det er ikke sikkert, at forskningslitteraturen giver mulighed for at vurdere de enkelte afdækningsredskaber op imod hvert enkelt af de nedenstående parametre, men der tilstræbes en så dybdegående vurdering, som forskningen tillader.

Figur 1: Redskab til vurdering af afdækningsredskaber

Formålet med bruttokataloget er primært at præsentere anbefalinger til STUK om, hvilke konkrete afdækningsmaterialer der med fordel kan udvikles og afprøves som led i delopgave 2 og 3, og dermed indgå det endelige afdækningsmateriale.

Bruttokataloget præsenteres på et konsensusseminar, hvor forskere og praktikere sammen beslutter, hvilke konkrete redskaber der skal indgå i afdækningsredskabet, samt hvilke udviklingsbehov/oversættelsesbehov der er for hvert redskab.

I udvælgelsen af, hvilke eksisterende materialer der skal indgå i det danske afdækningsmateriale, tages en række forskellige faktorer i betragtning (de tre faktorer vægter lige højt i beslutningen):

- 1) **Brugernes behov** – hvad er det reelt, personalet i kommuner og på skoler efterspørger som grundlag for en informeret beslutning om nyankomne og tosprogede elevers undervisning og støtte. Hvilken information har de brug for? I hvilken form? Hvornår? Hvor ofte?¹⁷
- 2) **Kvaliteten af det eksisterende materiale** – er det eksempelvis forskningsinformeret, testet og valideret?

¹⁷ Her vil tilbudsgiver bl.a. inddrage erfaringer fra dataindsamlingen i forbindelse med 'Vejlednings- og inspirationsmateriale til modtagelse af nyankomne elever' samt andre opgaver, tilbudsgiver har løst i praksis. Ligeledes inddrages de tilknyttede praktikere i denne vurdering.

- 3) **Faglig og forskningsmæssig viden** om, hvad der kan bidrage til at målrettet og individuelt tilpasset sprogstøtte, faglig undervisning og andre understøttende tiltag for nyankomne og tosprogede elever.

Det endelige bruttokatalog præsenteres for STUK som grundlag for STUK's beslutning om afdækningsmaterialet, der skal udvikles.

Delleverance 2: Notat

Det andet led i afrapporteringen består i at formidle forundersøgelsens resultater i relation til organisering og implementering af arbejdet med afdækningsredskaber. Dette præsenteres indledningsvist som en syntese i et notat, der senere tages aktivt i brug i udformningen af vejledningsmaterialet, knyttet til det endelig udviklede afdækningsredskab. Dermed sikres, at vejledningsmaterialet bygger på eksisterende forskning om, hvad der virker i organisering og implementering af afdækningsredskaberne. Rambøll forventer at udarbejde et kort notat på ca. 5-10 sider med centrale hovedpointer og anbefalinger, der vil kunne fungere som videnspapir i forhold til arbejdet med afdækning af tosprogede. Videnspapiret præsenteres til review i det interne og eksterne ekspertpanel, inden det endelige notat forelægges STUK.